

Nr 177.

Ankom till riksdagens kansli den 12 juni 1942 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nedläggande av högre lärarinneseminariet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 117 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1942) föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, för budgetåret 1942/43 beräkna

dels till Högre lärarinneseminariet: Avlöningar ett förslagsanslag av 350,000 kronor;

dels till Högre lärarinneseminariet: Omkostnader ett förslagsanslag av 42,300 kronor;

dels ock till Högre lärarinneseminariet: Stipendier ett anslag av 1,700 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i propositionen nr 255, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 24 april 1942, föreslagit riksdagen att

1. besluta, att högre lärarinneseminariet skall nedläggas med utgången av budgetåret 1942/43;

2. besluta, att nya elementarskolan i Stockholm skall nedläggas samt att i Stockholm i stället skola upprättas tre nya läroverk, nämligen

dels på Östermalm ett högre allmänt läroverk med sjuårig folkskola, sjuårig flickskola med teoretisk och praktisk linje, fyra- och femårig realskola samt fyraårigt latin- och tre- och fyraårigt realgymnasium, samtliga linjer utom flickskolans avsedda för såväl gossar som flickor,

dels i Bromma ett högre samläroverk med femårig realskola samt fyraåriga latin- och realgymnasier,

dels ock i Enskede ett högre samläroverk med fyra- och femårig realskola samt fyraåriga latin- och realgymnasier,

skolande ifrågavarande organisationsändringar ske successivt från och med budgetåret 1943/44 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestäm-

mer, allt under villkor att Stockholms stad i fråga om de nyorganiserade läroanstalterna åtager sig ej mindre att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal, än även att bidra till bestridande av de utgifter, som åvila biblioteks- och materielkassorna samt ljus- och vedkassorna, med ett engångsanslag under första året av läroanstalternas verksamhet av tillhoppa 28,000 kronor med den fördelning mellan läroanstalterna, som Kungl. Maj:t bestämmer;

3. besluta, att vid högre allmänna läroverket för flickor på Södermalm i Stockholm skall från och med budgetåret 1943/44 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, successivt upprättas en femårig realskola vid sidan av den nuvarande fyraåriga, under förutsättning att Stockholms stad förpliktar sig att, så vitt angår den femåriga realskolan, tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, samt, såvitt angår ifrågavarande läroverk i dess helhet, bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal;

4. besluta, att vid tidpunkt, som framdeles bestämmes, skall i huvudsaklig överensstämmelse med det förslag, departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 24 april 1942 förordat, upprättas ett statens skolköks- och handarbetsseminarium samt att statens skolköksseminarium i avbidan härpå skall från och med budgetåret 1943/44 vara provisoriskt organiserat i huvudsak på det sätt, departementschefen i samma statsrådsprotokoll angivit;

5. förklara sig icke ha något att erinra mot att vid den tidpunkt, som framdeles bestämmes, inrättas ett psykologisk-pedagogiskt institut i huvudsaklig enlighet med vad departementschefen i nämnda statsrådsprotokoll förordat;

6. godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för högre lärarinneseminarier, att tillämpas tills vidare under budgetåret 1942/43;

7. till Högre lärarinneseminarier: Avlöningar för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 350,300 kronor;

8. till Högre lärarinneseminarier: Omkostnader för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 42,300 kronor;

9. till Högre lärarinneseminarier: Stipendier för budgetåret 1942/43 anvisa ett anslag av 1,200 kronor;

10. till Privatläroverk: Bidrag till Högländsskolan i Stockholm för budgetåret 1942/43 anvisa ett anslag av 30,000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *G. W. Källman m. fl.* (I: 251) och den andra inom andra kammaren av herr *E. Birke m. fl.* (II: 359), vari hemställts, att riksdagen måtte i princip bifalla Kungl. Maj:ts

proposition nr 255 samt bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om linjefördelningen och läroverkens placering, sedan ytterligare utredning verkställt, varvid de nordvästra förörternas behov av eget högre allmänt läroverk jämväl beaktas.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för det motionsvis gjorda yrkandet, hänvisas, i den mån desamma ej framgå av nedan lämnade redogörelse, till motionen I: 251.

I. Nedläggande av högre lärarinneseminarier.

Lärarinneseminarierets uppgift och organisation. Högre lärarinneseminarieret började sin verksamhet år 1861. Det hade till ursprunglig uppgift huvudsakligen att utbilda ämneslärarinnor för de egentliga flickskolorna. Sedermera utvidgades verksamheten till att avse utbildning av ämneslärarinnor även för andra statsunderstödda skolor — företrädesvis kommunala mellanskolor och högre folkskolor — ävensom statsläroverken.

Med seminarieret förenades år 1864 en normalskola för flickor, avsedd att tjänstgöra som övningsskola för seminarierets elever. Denna flickskola är numera sjukklassig och uppbyggd i överensstämmelse med planen för den kommunala flickskolan. Övningsskolan utbyggdes genom beslut av 1927 års riksdag med en fyraårig realskollinje för flickor från och med läsåret 1927/28 samt med en sexklassig folkskola från och med läsåret 1928/29.

Samorganiserat med högre lärarinneseminarieret är Statens skolköksseminarium och hushållsskola.

Högre lärarinneseminarieret omfattar en obligatorisk studiekurs och en valfri fortsättningskurs. Den obligatoriska studiekursen är treårig: en ettårig lägre och en tvåårig högre kurs. Den valfria fortsättningskursen, i regel ettårig, avser att fördjupa elevernas fackstudier i ett, högst två ämnen samt bereda dem tillfälle till ytterligare praktisk utbildning.

Föreliggande förslag om lärarinneseminarierets nedläggande. 1936 års lärarutbildningssakkunniga ha föreslagit, att högre lärarinneseminarieret skall nedläggas och ämneslärarinneinstitutionen vid de allmänna läroverken i samband därmed avvecklas. De sakkunniga ha bland annat framhållit, att högre lärarinneseminarieret ur synpunkten att trygga tillgången av ett tillräckligt antal kvinnliga lärare vid de allmänna läroverken och vid de med dessa jämförliga läroanstalterna icke längre vore behöfligt. Man kunde numerärt tillgodose behovet av sådana lärarinnor med akademiskt utbildade kvinnor, under förutsättning att den praktiska lärarutbildningen kunde bereda utrymme åt ett tillräckligt antal läraraspiranter, jämväl kvinnliga.

Besparingsberedningen har biträtt de sakkunnigas förslag.

1940 års skolutredning har föreslagit, att högre lärarinneseminarieret i

Stockholm avvecklas, så att läroanstalten blir helt nedlagd med utgången av läsåret 1942/43. *Skolöverstyrelsen* och *statskontoret* ha instämt häri.

Departementschefen har anfört i huvudsak följande:

För egen del har jag funnit, att starka skäl tala för att högre lärarinneseminarier nu nedläggas. Vid denna traditionsrika läroanstalt har under en lång följd av år bedrivits en verksamhet, som skänkt stadga och system åt flickundervisningen i riket och som även i andra avseenden varit av banbrytande betydelse. Flera generationer av dugande kvinnliga ämneslärare ha utgått från läroanstalten. Det högre skolväsendets behov av sådana lärarkrafter kan emellertid numera, såsom en följd av andra åtgärder från statsmakternas sida, på ett tillfredsställande sätt fyllas av personer med akademisk utbildning. De senare äro med sin grundligare teoretiska skolning vid tillsättande av ämneslärartjänster i allmänhet helt naturligt de konkurrensdugligare och komma därigenom även i fortsättningen i allt högre grad att undantränga de seminarieutbildade. Detta gäller med nuvarande bestämmelser givetvis framförallt realskolor, kommunala mellanskolor och högre folkskolor. Denna utveckling skulle utan tvivel ytterligare påskyndas, därest icke provårskapacitetens nuvarande begränsning utgjorde ett starkt hämmande moment för akademiskt utbildade lärare, då det gäller att förvärva formell behörighet för ordinarie ämneslärartjänster och därmed större möjlighet att konkurrera med seminarieutbildade lärarinnor. Provårskapacitetens begränsning utgör sålunda i själva verket ett konstlat skydd för de seminarieutbildade lärarinna, utan vilket nyss antydda utveckling utan tvivel skulle ha nått längre än för närvarande är fallet. Det kan sålunda icke hävdas, att högre lärarinneseminarier är behöfligt för att täcka realskolornas och därmed jämförliga läroanstalters behov av kvinnlig arbetskraft. Ätminstone rent kvantitativt sett är detta icke heller fallet beträffande det högre flickskoleväsendet. Det har emellertid ifrågasatts, huruvida icke flickskoleväsendet vore ett så naturligt verksamhetsfält för seminarieutbildade lärarinnor, att högre lärarinneseminarier borde bibehållas såsom anstalt för utbildning av flickskolelärarinnor. En sådan inskränkning av seminariets verksamhet skulle dock, på sätt i utredningarna framhållits, vara mindre lycklig.

Högre lärarinneseminarier obligatoriska kurs är treårig. Innevarande läsår ha inga elever intagits i första årsklassen. Utan nyintagning av elever läsåret 1942/43 kommer alltså under detta läsår endast en årsklass, den högsta, att finnas kvar. Det synes vid sådant förhållande naturligt, att på sätt skolutredningen förordat nedlägga seminariet vid utgången av läsåret 1942/43. Jag tillstyrker för egen del detta förslag.

Utskottet.

Utskottet biträder Kungl. Maj:ts förslag om nedläggande av högre lärarinneseminarier med utgången av budgetåret 1942/43.

II. Avveckling av ämneslärarinneinstitutionen.

Ursprunget till ämneslärarinneinstitutionen vid de allmänna läroverken är att söka i 1904 års riksdags beslut om inrättande av statliga samskolor. Riksdagen (skrivelse nr 172) beslöt, att vid samskola skulle — förutom rektor, tre adjunkter och övningslärarpersonal — anställas en första lärarinna och två ämneslärarinnor.

I propositionen 1927: 116 angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m. framhöll departementschefen önskvärdheten av att garanti skapades för att vid skola, däri flickor undervisades, alltid funnes ett antal kvinnliga lärare. Vid vart och ett av samläroverken borde därför inrättas ordinarie lärarinnebefattningar i lämpligt antal. Riksdagen (skrivelse nr 262) förklarade sig icke ha något att erinra mot berörda förslag.

1936 års lärarutbildningsakkunniga ha uttalat sig för en avveckling av ämneslärarinneinstitutionen vid de allmänna läroverken. Avvecklingen borde enligt de sakkunniga börja omedelbart och åtföljas av en omedelbar förändring till adjunktstjänster av de ämneslärarinnetjänster, vilkas innehavare besatte erforderlig adjunktskompetens; övriga ämneslärarinnetjänster skulle, med början omedelbart, successivt utbytas mot adjunktstjänster, i den mån ledighet å ämneslärarinnetjänsterna inträffade.

Skolutredningen har i stället i likhet med skolöverstyrelsen föreslagit en övergångstid av sex år, räknad från och med läsåret 1942/43, under vilken tid ämneslärarinnetjänsterna vid inträffande ledighet i regel skulle i vanlig ordning ledigförklaras.

Departementschefen har anslutit sig till skolutredningens förslag under hänvisning till att antalet obefordrade seminarieutbildade lärare beräknats vara omkring 400. Departementschefen har förutsatt, att, innan sexårsperioden gått till ända, till övervägande skulle upptagas, huruvida behov då föreläge av en ytterligare förlängning av övergångstiden. Härvid borde även upptagas till omprövning, vilka åtgärder — exempelvis ändring av behörighetslagen av år 1923 — som kunde befinnas erforderliga för att skapa nya garantier för att kvinnliga lärare alltid skulle finnas att tillgå vid flick- och samläroverk. Under övergångstiden borde gälla, att vid tillsättning av ämneslärarinnetjänster särskild hänsyn borde tagas till längden av de sökandes tjänstgöring vid allmänt läroverk. Härigenom syntes ett alltför stort antal transporter till dessa tjänster från högre flickskolor och högre kommunala skolor kunna undvikas. Det finge nämligen anses önskvärt, att de seminarieutbildade lärarinnorna, så länge sådana funnes att tillgå, i första hand utnyttjades vid sistnämnda slag av skolor. Kompetensvillkoren för sökande av tjänst vid högre kommunala skolor borde bibehållas oförändrade under ifrågavarande övergångstid.

Departementschefen har i detta sammanhang tillstyrkt ett av besparingsberedningen framfört förslag att ett antal ordinarie ämneslärarbefattningar vid kommunala flickskolor i besparingssyfte skola vid inträffande ledigheter förändras till extra ordinarie tjänster.

Utskottet har ansett sig böra biträda departementschefens förslag beträffande avvecklingen av ämneslärarinneinstitutionen och har icke funnit något att invända mot vad departementschefen i övrigt i detta sammanhang anfört och föreslagit.

Utskottet.

III. Ökning av provårskapaciteten i samband med högre lärarinneseminariets nedläggande.

De lärarinnor, som utexamineras från högre lärarinneseminarier, äro behöriga att söka och innehava för dem öppna lärartjänster utan genomgång av provår. Som bekant är genomgången provårsutbildning däremot behörighetsvillkor för läraraspiranter med akademisk examen. Provårskurs är för närvarande anordnad vid 9 högre allmänna läroverk och 2 folkskoleseminarier. Det nionde provårsläroverket har inrättats från och med innevarande läsår, i det Kungl. Maj:t, efter beslut i ämnet av riksdagen, den 16 maj 1941 föreskrev, att från och med nämnda läsår skulle vid högre allmänt läroverk upprättas ytterligare en tillfällig provårskurs för blivande lärare vid de allmänna läroverken, vilken skulle under läsåren 1941/43 vara förlagd till högre allmänna läroverket i Bromma i Stockholm och från och med läsåret 1943/44 till det högre allmänna läroverk i Norrland, som Kungl. Maj:t ville framdeles på förslag av skolöverstyrelsen bestämma. Sedermera förordnade Kungl. Maj:t den 17 oktober 1941, att en provårskurs för blivande lärare vid de allmänna läroverken skulle från och med läsåret 1943/44 tills vidare vara förlagd till högre allmänna läroverket i Umeå.

Provårskapaciteten är för närvarande omkring 125 lärarkandidater vid provårsläroverken. Vid provårsseminarierna är kapaciteten under normala förhållanden omkring 15 lärarkandidater. Högre lärarinneseminariets examinationskapacitet är mellan 20 och 25 lärarinnor.

1940 års skolutredning har framhållit, att en ökning av provårskapaciteten vore en ofrånkomlig följd av högre lärarinneseminariets nedläggande. Provårsutbildningen borde framdeles även, med hänsyn till flickskolornas särskilda bildningsmål och arbetsformer, sörja för att dessa skolor alltfört kunde erhålla lärarkrafter, i vilkas utbildning inginge kännedom om skolornas speciella arbetsuppgifter. Detta kunde lämpligen realiseras därigenom, att lärarinneseminariets övningsskola bildade grundstommen till ett nytt provårsläroverk.

Skolutredningen har erinrat, att någon reserv av provårsutbildade kvinnliga lärare icke finnes att tillgå, i det att under höstterminen 1941 på icke-ordinarie heltermintjänster måst placeras icke mindre än 79 kvinnliga sökande med akademisk examen men utan provår. Samma hösttermin hade endast omkring $\frac{1}{6}$ av alla kvinnliga sökande med akademisk examen, till antalet omkring 300, haft provårsutbildning. Då tillgången på adjunktskompetenta kvinnliga läraraspiranter sålunda redan nu vore knapp i förhållande till behovet, syntes det skolutredningen såsom en ofrånkomlig konsekvens av högre lärarinneseminariets nedläggande, att antalet provårsplatser ökades. Antalet nya provårsplatser borde icke rimligen understiga antalet indragna elevplatser vid seminariet, d. v. s. mellan 20 och 25.

Skolutredningen har i detta sammanhang framhållit, att redan nu den totala kapaciteten hos vår praktiska lärarutbildning vore alltför liten, vilket i alltför stor utsträckning nödvändiggjorde användande av icke färdigutbildade lärarkrafter; antalet på provårsutbildning aspirerande lärare vore omkring 900. Skolutredningen har även påvisat, att ersättningsbehovet beträffande färdigutbildade ämneslärare under den närmaste framtiden kommer att öka i avsevärd grad.

Nu angivna förhållanden finner skolutredningen böra leda till en utökning av antalet provårsplatser genom upprättande så snart ske kan av två nya provårsläroverk. Provårskursen vid högre allmänna läroverket i Bromma bör under sådana förhållanden uppenbarligen bibehållas, även sedan en provårskurs från och med läsåret 1943/44 förlagts till högre allmänna läroverket i Umeå. Vidare bör högre lärarinnesseminariets övningskola, samtidigt som den uppgår i ett på lämpligt sätt organiserat läroverk, bibehållas såsom lärarutbildningsanstalt.

Den vid sistnämnda läroanstalt meddelade provårsutbildningen bör, framhåller skolutredningen vidare, icke minst ta sikte på flickskolans behov. Då emellertid de kvinnliga läraraspiranterna vid början av sin lärarbana i regel icke veta, huruvida deras verksamhet kommer att falla inom läroverk (mellanskola) eller flickskola, bör utbildningen icke uteslutande avse den sistnämnda skolformen.

Den praktiska utbildning av lärare vid högre skolor, som sker i provårets form, tar, erinrar skolutredningen, närmast sikte på läroverkens och mellanskolornas samt med dem jämställda läroanstalters ävensom seminariernas behov. Endast den vid högre lärarinnesseminariet meddelade praktiska lärarutbildningen söker därjämte speciellt tillgodose flickskolornas behov. Flickskolan, den kommunala såväl som den enskilda, representerar en utbildningsform, som i viktiga avseenden skiljer sig från läroverkens, och dess lärarkår har betydande omfattning. Det ter sig under sådana förhållanden som ett icke blott rimligt utan i själva verket ofrånkomligt krav, att det finnes någon läroanstalt, där läraraspiranterna ha tillfälle att ingående följa flickskolans arbete och erhålla en speciell utbildning för verksamhet inom denna skolform. Därest högre lärarinnesseminariet nedlades *tillika med sin övningskola*, utan att någon ersättning skapades för denna senare, skulle emellertid följden bli, att vårt land komme att helt sakna lärarutbildning med direkt inriktning på flickskolan.

Genom en sådan åtgärd skulle också lärarinnesseminariets samlade erfarenhet av lärarutbildning för speciellt flickskolans men i icke ringa mån jämväl för läroverkens och de kommunala mellanskolornas behov liksom den värdefulla pedagogiska tradition, som utbildats inom seminariet och normalskolan, gå till spillo.

Skolöverstyrelsen har tillstyrkt skolutredningens förslag och till stöd härför anfört bland annat:

Genom nedläggandet av högre lärarinnesseminariet ökas ytterligare behovet av provårsläroverk, då denna läroanstalt årligen har utexaminerat

mellan 20 och 25 lärarinnor. Det föreligger sålunda behov, dels att kompensera denna minskning av lärarutbildningsanstalternas antal, dels att oberoende härav utöka kapaciteten av nuvarande provårsinstitution.

Skolutredningens förslag, att den provisoriska provårskursen vid högre allmänna läroverket i Bromma bibehålles och att ännu ett provårsläroverk upprättas, är därför synnerligen väl grundat. Förslaget att knyta högre lärarinneseminiariets övningsskola till det nya provårsläroverket ansluter sig nära till överstyrelsens ståndpunkt i överstyrelsens utlåtande över lärarutbildningsakkunnigas betänkande. Av särskild vikt synes vara, att flickskolelinjen därvid bevaras såsom en beståndsdel av provårsläroverket. Överstyrelsen delar skolutredningens syn på detta förhållande. För de provårskandidater, som ha för avsikt att ägna sig åt de kommunala flickskolorna, synes det väl motiverat att bereda möjligheter vid åtminstone ett provårsläroverk att få en del av provårutbildningen förlagd till en skola av samma typ som den kommunala flickskolan. Det vore givetvis önskvärt, att detsamma kunde gälla samtliga provårsläroverk.

I fråga om det av skolutredningen väckta spörsmålet om en förstärkning av provårskapaciteten till följd av seminariets nedläggande har *statskontoret* uttalat, att ämbetsverket i princip icke har något att invända häremot. Ämbetsverket har emellertid fäst uppmärksamheten vid att en viss försiktighet syntes vara av nöden med hänsyn till att frågan om lärarutbildningen torde komma att bliva föremål för ett mera allmänt övervägande på grundval av föreliggande utredningar.

Departementschefen har funnit övertygande skäl framlagda för en utökning av provårskapaciteten i samband med högre lärarinneseminiariets nedläggande genom upprättande så snart ske kan av två nya provårsläroverk. Departementschefen har vidare anfört:

Givetvis bör, på sätt statskontoret framhållit, en viss försiktighet iakttagas vid höjning av provårskapaciteten med hänsyn till en eventuell framtida omläggning av lärarutbildningen i dess helhet. Jag har dock icke kunnat finna annat än att det framlagda förslaget präglas av tillbörlig återhållsamhet.

Enligt skolutredningens förslag skulle den ifrågasatta ökningen av antalet provårsplatser ske snarast möjligt efter det att utexaminationen av lärarinnor från högre lärarinneseminarier upphört. Utökningen torde sålunda såvitt möjligt böra vidtagas från och med budgetåret 1943/44. Med hänsyn härtill erfordras icke nu något beslut med anledning av skolutredningens förslag, att högre allmänna läroverket i Bromma skall bibehålla den därstädes anordnade tillfälliga provårskursen även efter utgången av nästa budgetår, då densamma enligt meddelat beslut skall flyttas till läroverket i Umeå. Jag vill dock redan nu framhålla, att goda skäl synas tala för detta förslag. Definitivt beslut i ämnet torde böra fattas av 1943 års riksdag. Däremot synes det angeläget att redan nu taga slutlig ställning till skolutredningens förslag, att den andra av de ifrågasatta nya provårskurserna skall förläggas till det nya läroverk på Östermalm, vars upprättande jag i det följande har för avsikt att förorda. Skolutredningen

har erinrat att högre lärarinneseminariet för närvarande är den enda lärarutbildningsanstalt, som direkt tar sikte på det högre flickskoleväsendets, d. v. s. främst de kommunala flickskolornas behov. Enligt utredningens mening, till vilken jag i likhet med skolöverstyrelsen ansluter mig, ter det sig vid sådant förhållande såsom en betydelsefull angelägenhet, att det i lärarinneseminariets ställe tillskapas en läroanstalt, där läraraspiranterna kunna få tillfälle att erhålla en speciell utbildning för verksamhet inom flickskoleväsendet. Det synes därför vara av vikt att högre lärarinneseminariets övningsskola, på sätt skolutredningen föreslagit, i lämplig form bibehållas och inlemmas i ett provårsläroverk, som bör få till särskild uppgift att utbilda lärare för det högre flickskoleväsendet. Jag återkommer närmare till denna fråga i det följande.

Såsom departementschefen erinrat erfordras icke nu något beslut med anledning av skolutredningens förslag att högre allmänna läroverket i Bromma skall bibehålla den därstädes anordnade tillfälliga provårskursen även efter utgången av nästa budgetår. Ställning till denna fråga torde få tagas vid 1943 års riksdag.

Med anledning av vad departementschefen i detta sammanhang anfört beträffande provårsutbildning vid det av honom föreslagna nya läroverket på Östermalm får utskottet framhålla, att utskottet kommer att närmare behandla denna fråga i det följande.

Utskottet.

IV. Omorganisation av högre lärarinneseminariets övningsskola. Sambandet med läroverksorganisationen i Stockholm.

Högre lärarinneseminariets övningsskola består av följande linjer, nämligen

- en sexårig folkskolelinje för flickor,
- en fyraårig realskolelinje för flickor samt
- en sjuårig normalskolelinje för flickor.

Dessa tre linjer bruka med ett gemensamt namn kallas »statens normalskola».

Höstterminen 1941 hade folkskolelinjen 120, realskolelinjen 62 och flickskolelinjen 193 lärjungar, tillhoppa 375 lärjungar.

Departementschefen har inledningsvis framhållit, att högre lärarinneseminariet givetvis icke kan läggas ned utan att i samband därmed upptages till prövning, huru därvid bör förfaras med seminariets övningsskola. Denna fråga kan å andra sidan, framhåller departementschefen vidare, icke lösas utan hänsynstagande till Stockholms stads skolproblem, eftersom ju övningsskolan ingår såsom ett led i stadens skolorganisation.

a) Nuvarande läroverksorganisation i Stockholm.

Förutom lärarinneseminariets övningsskola finnas inom Stockholms stad för närvarande 11 statsläroverk, 2 kommunala mellanskolor och 6 kommunala flickskolor. Dessa äro:

Högre allmänna läroverk:

högre allmänna läroverket för flickor på Norrmalm (Sveaplan),
 » » » » gossar » » (Norra Bantorget),
 » realläroverket på Norrmalm (Roslagsgatan),
 nya elementarskolan (Slöjdgatan nära Hötorget),
 högre allmänna läroverket på Östermalm (Karlavägen),
 » » » » Kungsholmen (Hantverkargatan),
 » » » » i Bromma (Äppelviken),
 » » » » för flickor på Södermalm (Ringvägen),
 » » » » gossar » » (Högbergsgatan).

Realskolor:

Katarina realskola (Älvsborgsgatan på Södermalm),
 Vasa realskola (Karlbergsvägen på Norrmalm).

Kommunala mellanskolor:

Norra kommunala mellanskolan (Kungsholmen och Bromma),
 Södra » » » (Södermalm och Enskede).

Kommunala flickskolor:

Norrmalms kommunala flickskola (Sveavägen),
 Vasastadens » » (Dalagatan),
 Östermalms » » (Banérgatan),
 Kungsholmens » » (Rålambshov),
 Bromma » » (Alviksvägen),
 Södermalms » » (Timmermansgatan).

De i detta sammanhang närmast aktuella läroverken ha var för sig följande linjer och elevantal (uppgifterna avse höstterminen 1941):

Högre allmänna läroverket för flickor på Norrmalm:

1 ⁴ 32	1 ⁵ (abc) . . 105	L I ³ 23		L I ⁴ (ab) . . 52	R I ⁴ 31
2 ⁴ (ab) . . . 67	2 ⁵ (abc) . . 100	L II ³ . . . 18		L II ⁴ (ab) . 53	R II ⁴ . . . 24
3 ⁴ (ab) . . . 70	3 ⁵ (ab) . . . 66	L III ³ . . . 25	R III ³ . . . 27	L III ⁴ (ab) . 56	R III ⁴ . . . 26
4 ⁴ (ab) . . . 49	4 ⁵ —			L IV ⁴ (ab) . 61	R IV ⁴ . . . —
	5 ⁵ —				

Summa 30 avdelningar, 885 elever.

Anm. Den femåriga realskolan och det fyraåriga realgymnasiet äro under upprättande, det treåriga realgymnasiet under avveckling.

Nya elementarskolan (samläroverk):

1 ⁴ 26	1 ⁵ (ab) 69	R I ⁵ 30	LN I ⁴ 17	R I ⁴ (ab) 60
2 ⁴ 20	2 ⁵ (ab) 63	R II ⁵ 20	LN II ⁴ 21	R II ⁴ (ab) 45
3 ⁴ 19	3 ⁵ (ab) 54	R III ⁵ 21	LN III ⁴ 26	R III ⁴ 26
4 ⁴ 10	4 ⁵ 26		LN IV ⁴ 24	R IV ⁴ (ab) 35
	5 ⁵ 10			

Summa 28 avdelningar, 622 elever.

Högre allmänna läroverket i Bromma (samläroverk):

1 ⁴ 34	1 ⁵ (abcde) 176	L I ⁴ (ab) 60	R I ⁴ (ab) 61
2 ⁴ 35	2 ⁵ (abcde) 176	L II ⁴ (ab) 54	R II ⁴ (ab) 60
3 ⁴ 25	3 ⁵ (abcde) 179	L III ⁴ (ab) 45	R III ⁴ (ab) 62
4 ⁴ 23	4 ⁵ (abcde) 163	L IV ⁴ (ab) 52	R IV ⁴ (ab) 48
	5 ⁵ 23		

Summa 41 avdelningar, 1,275 elever.

b) Besparingsberedningen.

Besparingsberedningen har föreslagit, att högre lärarinnesseminariets övningsskola måtte avvecklas med början under år 1942.

I detta sammanhang har besparingsberedningen pekat på möjligheten att uppdelas nya elementarskolan på så sätt, att vissa linjer sammansloges med ett lämpligt antal avdelningar av läroverket i Bromma till ett nytt läroverk därstädes samt att återstoden tillsammans med normalskolans flickskolelinje tillsammans bildade ett nytt läroverk, förslagsvis förlagt till Ladugårdsgärdet.

Besparingsberedningen har beträffande sistnämnda spörsmål anført:

I mars 1938 gjorde Stockholms stadsfullmäktige framställning om nya elementarskolans ombildning till samläroverk. Ombildningen har beslutats av 1939 års riksdag och sker successivt med början höstterminen 1939. Stadsfullmäktige ha åtagit sig byggnadsskyldigheten för läroverket. Då läroverkets nuvarande lokaler äro otillräckliga och möjligheter till gymnastikundervisning saknas, sedan det i närheten liggande gymnastiska centralinstitutet avflyttat till nya lokaler, har det förutsatts, att läroverkets lokalfråga skall lösas genom nybyggnad.

Beträffande platsen för ett nybygge ha vederbörande myndigheter dock, så vitt synes, icke ännu kommit till klarhet.

Nya elementarskolan mottager regelmässigt ett stort antal elever från de östra stadsdelarna men även ett antal elever från Bromma.

Med hänsyn till föreliggande skolförhållanden på Östermalm och till ett flertal andra omständigheter — däribland att någon lämplig tomt icke står till buds i centrum av staden — ha överbärande skäl ansetts tala för en framtida förläggning av skolan till Ladugårdsgärdet på Östermalm. Då emellertid Brommaläroverket redan nu är för stort och platser icke på långt när

kunna beredas alla där inträdessökande, tala vissa skäl för en delning på det sättet av det blivande nya elementarläroverket, att vissa avdelningar tillsammans med lämpligt antal avdelningar från nuvarande Brommaläroverket finge bilda ett nytt läroverk för gossar i Bromma. Härigenom bleve platsbehovet i Bromma tillgodosett. De övriga avdelningarna skulle i så fall bilda ett läroverk för sig, sannolikt förlagt till Östermalm.

En dylik uppdelning av läroverket skulle icke behöva medföra några egentliga merkostnader för staten utöver en ny rektorlösn. Det torde emellertid vara allmänt erkänt, att Brommaläroverket redan nu blivit ur alla synpunkter för stort, varför en uppdelning förr eller senare synes ofrånkomlig.

c) 1940 års skolutredning.

Allmänna synpunkter. Det hade visat sig, framhåller skolutredningen, att frågan om högre lärarinneseminariets övningsskola stode i så nära samband med vissa andra spörsmål, som berörde den lokala läroverksorganisationen i Stockholm, att den icke syntes kunna med fördel lösas såsom ett från dessa fristående problem. I överensstämmelse med besparingsberedningen, som funnit det nödvändigt att förknippa frågan om seminariets övningsskola med frågan om behovet av högre läroanstalter i Stockholm över huvud och om dessa läroanstalters placering, hade skolutredningen således funnit sig böra upptaga den alltjämt oavgjorda frågan om nya elementarskolans förläggning såsom varande av särskild vikt i detta sammanhang. Då skolutredningen därvid haft att beakta såväl vad besparingsberedningen anfört som även av lokala skolmyndigheter gjorda utredningar och uttalade önskemål, hade det blivit nödvändigt att till behandling i ett sammanhang upptaga frågan om den regionala fördelningen av huvudstadens läroverk och om organisationen av vissa bland dessa läroverk.

Skolutredningen framhåller, att den vid behandlingen av de nu angivna spörsmålen haft att utgå från den nuvarande organisationen av skolväsendet och att beakta vissa behov, som för närvarande vore trängande. De läroanstalter, som avsåges i föreliggande förslag, vore således ämnade att i samma utsträckning som landets övriga skolor inbegripas i sådana omorganisationsåtgärder, som utredningen till äventyrs framdeles komme att föreslå.

1940 års skolutrednings förslag. Skolutredningen har föreslagit högre lärarinneseminariets övningsskolas bibehållande samt en omgruppering av vissa läroverkslinjer i Stockholm; någon utvidgning av den nuvarande organisationen förutsattes icke komma att ske. Förslaget innebär i fråga om detaljerna följande:

1. Lärarinneseminariets övningsskola (»normalskolan»), som nu omfattar 6-årig folkskola, 4-årig realskola och 7-årig flickskola, bibehålles och utvidgas med en 3-årig realgymnasielinje från nya elementarskolan, en 5-årig realskolelinje och en 4-årig latingymnasielinje från högre allmänna läroverket för flickor å Norrmalm samt en nyupprättad sjunde folkskoleklass till en ny läroanstalt, förlagd till Östermalm i närheten av Stadion och förslagsvis kal-

lad *statens normalskola*. Flickskolan utrustas jämväl med praktisk linje. Till normalskolan knytes statens skolköksseminarium och senare eventuellt även ett nyupprättat statens handarbetsseminarium. Statens normalskola komme således enligt detta förslag att omfatta 7-årig folkskola, 7-årig flickskola med teoretisk och praktisk linje, en linje av 4-årig och en linje av 5-årig realskola med gemensam avslutningsklass, 4-årigt latingymnasium och 3-årigt realgymnasium, tillhopa 29 avdelningar. Samundervisning avses såväl i folkskolan som i realskolan och gymnasiet.

2. Återstoden av nya elementarskolan uppdelas mellan nya samläroverk i Bromma och i Enskede. Till Bromma, där lämpligt område av vederbörande kommunala myndigheter reserverats i närheten av Åkeshov, förlägges således en linje av vardera 5-årig och 4-årig realskola samt en linje av 4-årigt realgymnasium. Med dem förenas följande linjer, som avskiljas från högre allmänna läroverket i Bromma, nämligen två parallellserier av 5-årig realskola och en linje av 4-årigt latingymnasium, till ett högre allmänt läroverk, som behåller namnet *nya elementarskolan*. Detta läroverk får tillhopa 25 avdelningar.

3. För de södra förstäderna, Enskede-Brännkyrka, nybildas ett högre allmänt läroverk på så sätt, att från nya elementarskolan överflyttas en linje av 4-årigt latingymnasium, en linje av 4-årigt realgymnasium samt en linje av 5-årig realskola och förenas med en 5-årig realskolelinje, som överflyttas från Katarina realskola, till ett samläroverk, förslagsvis kallat *högre allmänna läroverket i Enskede i Stockholm* med en grundstomme av 17 avdelningar.

Promemoria av borgarrådet Oscar Larsson.

Borgarrådet Larsson har i den 20 oktober 1941 dagtecknad promemoria framlagt en på statistiska undersökningar grundad utredning rörande skolorganisationen i Stockholm. Utredningen belyser dels utvecklingen av elevantalet under tiden 1937—1941, dels behovet av elevplatser inom de olika stadsdelarna.

* Denna utredning visar, dels att brist på elevplatser föreligger i vissa stadsdelar (Östermalm, Bromma, Enskede), medan överskott förefinnes i andra (den inre staden, Södermalm), dels också att den nuvarande skolorganisationen i Stockholm, betraktad såsom ett helt, icke kan minskas. Då av ekonomiska skäl en utökning för närvarande anses utesluten, har utredningen syftat till att på lämpligaste sätt omfördela utbildningslinjer och elevplatser mellan de olika stadsdelarna.

För de olika linjerna ställa sig förhållandena inom de stadsdelar, som ha platsbrist, på följande sätt (nya elementarskolan och högre lärarinneseminiariets övningsskola antagas vara nedlagda, deras lärjungar äro sålunda medräknade men ej deras nu upptagna platser):

5-årig realskola, klass 1:	Östermalm	— 97 platser
	Bromma	— 46 »
	Enskede	— 60 »

4-årig realskola, klass I:	Östermalm	— 34	platser	
	Bromma	— 26	»	
	Enskede	— 24	»	
4-årig latinlinje, ring I:	Östermalm	± 0	»	(— 29 om gymnasiet vid lyceum f. fl. nedlägges)
	Bromma	— 7	»	
	Enskede	— 11	»	
4-årig reallinje, ring I:	Östermalm	— 31	»	
	Bromma	— 12	»	
	Enskede	— 27	»	
3-årig reallinje, ring I:	Östermalm	— 17	»	
	Bromma	— 12	»	
	Enskede	— 4	»	

I beräkningen av platsbristen i 4-årig realskola ha de lärjungar från respektive stadsdelar medtagits, vilka tillhöra de kommunala mellanskolorna i Stockholm. I fråga om övriga skolformer gäller beräkningen uteslutande läroverkens lärjungar.

Såsom resultat av utredningen föreslås en omgruppering, innebärande å ena sidan upprättande av tre samläroverk, nämligen i Enskede, i Bromma och på Östermalm, samt införande av 5-årig realskola vid flickläroverket å Södermalm och å andra sidan nedläggande av nya elementarskolan, normalskolan och lyceum för flickor samt kommunala mellanskolans avdelningar i Enskede och Bromma, ävensom minskning av det nuvarande Brommaläroverket, norra flickläroverket och högre allmänna läroverket å Södermalm liksom av kommunala flickskolan och kommunala mellanskolan å Södermalm.

I promemorian anföres vidare bland annat:

Vad beträffar de nya skolornas närmare förläggning, är mark för ett läroverk i Enskede reserverad i närheten av Johanneshovs idrottsplats. För det nya läroverket i Bromma torde trakten kring Åkeshovs gård erbjuda det lämpligaste läget. Läroanstalten på Östermalm bör givetvis placeras invid gymnastiska centralinstitutets nybyggnad vid Stadion och fylla behovet av en institutet närbelägen övningsskola.

Den föreslagna omgrupperingen av skolorna grundar sig på elevernas nuvarande fördelning på de olika stadsdelarna. Vad den framtida utvecklingen beträffar, må erinras om att enligt tidigare utförda förutberäkningar skulle elevantalet i klass 1⁵ och 1⁷ från 1939 till 1946 hålla sig oförändrat på Södermalm, stiga på Östermalm och Kungsholmen samt i Enskede och Bromma — i den sistnämnda stadsdelen mycket kraftigt — men nedgå på Norrmalm. Siffrorna för 1941 visa nu, att elevantalet i Enskede redan överstiger och på Östermalm redan uppnått det för år 1946 beräknade antalet, medan ökningen gått långsammare än beräknat på Kungsholmen och i Bromma, samt att elevantalet på Södermalm minskat något och på Norrmalm nedgått snabbare än beräknat. På Norrmalm har vidare elevantalet i folkskolans första klass starkt avtagit — från 675 år 1938 till 580 år 1941. Den hittills skedda utvecklingen på

Norrmalm ingiver sålunda vissa farhågor för rekryteringsbasen till innerstadens högre skolor. Man kan icke bortse från möjligheten, att elevminskningen på Norrmalm framdeles blir så omfattande, att skolorna här skulle, även efter en fullständig bortflyttning av nya elementarskolan och normalskolan, kunna tillgodose också Östermalms platsbehov. Om man nu bygger ett nytt läroverk på Östermalm, kan det sålunda tänkas, att man sedermera skulle bli nödsakad att flytta ett av de gamla läroverken på Norrmalm utanför den inre staden.

En säker prognos för den fortsatta utvecklingen torde för närvarande knappast kunna göras. På grundval av hittills kända barnantalssiffror ha dock följande beräkningar utförts.

	11/12-åringar 1/1 1941		0/1-åringar 1/1 1941		0/1-åringar framräknade till 11/12-årsåldern	
Norrmalm	709	15,5 %	984	13,1 %	670	8,5 %
Östermalm	627	13,7 »	1,200	15,9 »	1,381	17,6 »
Kungsholmen	688	15,0 »	1,361	18,1 »	1,363	17,4 »
Bromma	648	14,2 »	884	11,7 »	1,402	17,9 »
Södermalm	1,074	23,5 »	1,836	24,4 »	1,366	17,4 »
Södra förstäderna	833	18,1 »	1,266	16,8 »	1,659	21,2 »
	4,579	100,0 %	7,531	100,0 %	7,841	100,0 %

Den föreslagna omgrupperingen skulle komma att draga högst betydande engångskostnader för erforderliga nya lokaler. För nya elementarskolan i Bromma och samläroverket i Enskede komma byggnadskostnaderna regelmässigt helt på kommunen. Beträffande läroanstalten på Östermalm, som i utvidgad form bildar en direkt fortsättning på den helstatliga normalskolan, har jag i detta sammanhang icke velat ingå på frågan, vem byggnadsskyldigheten skall åvila.

Oavsett hur denna fråga löses, synes det under rådande exceptionella förhållanden knappast möjligt att för närvarande genomföra de omfattande skolbyggnadsföretag, som en flyttning av nya elementarskolan från centrum aktualiserar. Staden har närmast framför sig uppförandet av nybyggnader för södra flickläroverket, till vilket visserligen medel redan anvisats, för tekniska läroverket, som med svårighet provisoriskt inrymts hos yrkesskolorna och norra kommunala mellanskolan, samt för handelskolorna, vilkas nuvarande lokaler vid Birger Jarls torg den 1 juli 1942 övertagas av staten. Dessa byggnadsföretag äro tillsammans av sådan storleksordning, att det framstår som särdeles önskvärt, att i avvaktan på gynnsammare ekonomiska förhållanden nya elementarskolan tills vidare får kvarligga i sina nuvarande lokaler vid Hötorget.

Skolutredningens motivering till de föreslagna läroverken.

1) Nytt läroverk på Östermalm (»statens normalskola»).

Detta läroverk bör först och främst vara lärarutbildningsanstalt, och organisationen bör därför vara sådan, att anstalten på bästa sätt kan fylla denna uppgift. I densamma böra ingå den nuvarande normalskolans samt-

liga linjer, således folkskolan, utökad till 7-årig, den 7-åriga flickskolelinjen, och den 4-åriga realskolan. Att den 7-åriga flickskolelinjen bibehålles, finna vi nödvändigt dels med hänsyn till behovet av en sådan linje dels med hänsyn till nödvändigheten att i den nya lärarutbildningsanstalt, som i viss mån komme att ersätta högre lärarinneseminariet, utbilda lärarinnor för de kommunala och enskilda flickskolorna.

För folkskolelinjens bibehållande kunna liknande skäl anföras: den kan icke indragas utan att nya klassavdelningar upprättas vid andra folkskolor och den är mycket önskvärd i den nya lärarutbildningsanstalten. Den betydelse, som erfarenheterna från undervisningen i folkskolan haft för lärarinneutbildningen vid seminariet, har kraftigt hävdats av seminariets rektor. Vi hysa samma uppfattning om värdet av denna nära förbindelse med folkskolan. Vi vilja dessutom erinra om att i lärarutbildningssakkunnigas förslag till förändrad lärarutbildning auskultation och undervisning i folkskola ingår såsom ett mycket viktigt led i den blivande lärarens utbildning.

Behovet av en 4-årig realskolelinje på Östermalm har varit ett skäl till vårt förslag att bibehålla denna linje vid den nya normalskolan. Dessutom bör enligt vår mening en sådan linje finnas vid ett läroverk, som avses att bli lärarutbildningsanstalt och eventuellt försöksskola.

Utom flickskola, folkskola och 4-årig realskola bör den nya läroanstalten med hänsyn till sin karaktär av lärarutbildningsanstalt även omfatta 5-årig realskola. Det behov av ytterligare elevplatser i nämnda skolforn, som blivit en följd av den starka bebyggelsen av Ladugårdsgärde, har hittills kunnat fyllas dels genom nya elementarskolan, dels genom högre flickläroverket å Norrmalm, där många flickor även från de östra stadsdelarna vunnit inträde. I samband med nya elementarskolans förflyttning från sin nuvarande plats bör därför en 5-årig realskolelinje förläggas till det nya läroverket på Östermalm, och vi föreslå således, att en dylik linje överflyttas från högre allmänna läroverket för flickor å Norrmalm.

Besparingsberedningen har föreslagit, att två av nya elementarskolans gymnasielinjer, nämligen den 4-åriga linjen i det nyspråkliga latingymnasiet och den 3-åriga realgymnasielinjen, skulle överflyttas till det nya läroverket å Östermalm. Vi dela besparingsberedningens uppfattning om behovet av ifrågavarande nya linjer på Östermalm men föreslå den modifikationen i dess förslag, att behovet täckes genom överflyttande av en 3-årig realgymnasielinje från nya elementarskolan samt av en 4-årig latin-gymnasielinje från norra flickläroverket.

Skälen till att en 5-årig realskolelinje och en linje av 4-årigt latingymnasium böra överföras till den nya statens normalskola från högre allmänna läroverket för flickor å Norrmalm äro följande: Sistnämnda läroanstalt var ursprungligen byggd för 23 klassavdelningar jämte eventuellt två mindre klasser, alltså högst 25 avdelningar, med möjlighet till utvidgning efter uppförande av särskild flygelbyggnad. Antalet avdelningar har emellertid, sedan läroverket erhållit även en 5-klassig realskola, som i klass 3 omfattar två parallellavdelningar och i klass 2 ytterligare en parallellavdelning, betydligt ökats, så att läroverket, när denna nya organisation helt genomförts, kommer att omfatta 33 klassavdelningar med omkring 950 lärjungar. En stor del av dessa lärjungar kommer från stadsdelar, som lika väl kunna anses tillhöra den planerade normalskolans vid Stadion lärjungeområde. Överflyttandet är således ett led i strävan att jämnare fördela utbildningsmöjligheterna i Stockholm, samtidigt som det avser att nedbringa antalet

avdelningar vid flickläroverket till ett antal av 25, ungefär motsvarande läroverkets ursprungliga planläggning.

I sin helhet skulle alltså den nya läroanstalten på Östermalm, såsom tidigare angivits, komma att omfatta 7-årig folkskola, 7-årig flickskola, en 4-årig och 5-årig realskola, 4-årigt latingymnasium och 3-årigt realgymnasium.

Byggnaden för det nya läroverket bör dock så planeras, att den vid behov medger utvidgning av läroverkets organisation med ytterligare en realskolelinje. Vi hålla nämligen icke för osannolikt, att behov av en sådan längre fram kan komma att visa sig.

2) Nytt läroverk i Bromma.

Brommaläroverket upprättades successivt från och med höstterminen 1934. Enligt planen skulle läroverket omfatta inalles 20 klassavdelningar med cirka 600 elever. Elevtillströmningen har kommit att vida överstiga vad som beräknades vid läroverkets tillkomst. Nybyggnaden beräknades enligt stadsfullmäktiges beslut i april 1935 för 29 klassavdelningar med ungefär 850 elever. Från och med höstterminen 1941 omfattar läroverket 41 klassavdelningar. Lärjungeantalet utgjorde den 15 september 1941 1,275 lärjungar.

Ät de klassavdelningar, som icke fått plats i läroverkets egen byggnad, ha lokaler måst beredas på annat håll: för närvarande äro 11 klassavdelningar förlagda till kommunala flickskolan i Smedslätten. För att så långt som möjligt kunna möta den starka elevtillströmningen har sålunda Brommaläroverket med myndigheternas medgivande utvidgats utöver den ursprungliga ramen. Det oaktat har ett betydande antal inträdessökande varje år måst avvisas.

Det nya läroverket i Bromma, sammansatt av 13 klassavdelningar från nya elementarskolan och 12 klassavdelningar från Brommaläroverket, och förslagsvis fortfarande kallat nya elementarskolan i Stockholm, skulle bestå av 3 parallellserier av 5-årig realskola med gemensam avslutningsklass, en 4-årig realskolelinje, varvid en av nämnda linjer skulle vara inbyggd handelslinje, vidare 4-årigt gymnasium med en latinlinje och en reallinje, tillhopa 25 avdelningar. Då läroverket emellertid icke nu kunnat förses med mera än en reallinje men behov sannolikt längre fram kommer att visa sig av dubbel reallinje, synes läroverksbyggnaden böra planeras för ett utvidgningsbehov av ytterligare en sådan linje, varigenom läroverket skulle uppnå en storlek av 29 klassavdelningar.

3) Läroverk i Enskede.

Frågan om skolförhållandena i Stockholms södra förstäder har visat sig så nära sammanhänga med spörsmålet om de skolorganisatoriska förhållandena i staden i övrigt, att den icke lämpligen kan lösas helt oberoende av detta. Skolutredningen har därjämte anbefallts att taga i övervägande en framställning från Brännkyrka-Enskede kommunalförening angående inrättande av läroverk i Enskede och Brännkyrka.

Dessa församlingar hade vid 1941 års slut en folkmängd å tillsammans 73,785 personer, därav i Enskede 33,301 och i Brännkyrka 40,484. Folkmängden har vuxit särskilt starkt under de senaste åren: ökningen utgör under femårsperioden 1937—41 för Enskede nära 11,000 och för Brännkyrka

drygt 9,000 personer. Bebyggelsen av Årsta och Johanneshov, som nyligen påbörjats i betydande omfattning, väntas inom de närmaste åren tillföra dessa områden en ännu större folkmängdsökning, som enbart för de av kronan exploaterade delarna beräknas till runt 13,000 personer.

De södra förstäderna ha hittills saknat läroverk, och av de kommunala skolorna har endast en avdelning av södra kommunala mellanskolan varit förlagd till Enskede. Ungdomens behov av högre skolundervisning har sålunda väsentligen tillgodosetts av läroanstalterna i den inre staden, närmast på Södermalm. Anslutningen från Enskede och Brännkyrka till dessa skolor har länge varit livlig och har nu nått sådan omfattning, att eleverna härifrån ensamma skulle fylla ett större läroverk.

Från nya elementarskolan kunna en 5-årig realskolelinje, en 4-årig realgymnasielinje och en 4-årig latingymnasielinje överflyttas. En linje av 5-årig realskola torde därjämte kunna överflyttas från något av de allmänna läroverken för gossar å Södermalm, lämpligen från Katarina realskola, som har fyra parallellavdelningar.

Det av oss föreslagna högre allmänna läroverket i Enskede skulle alltså komma att bestå av följande avdelningar: ett 4-årigt latin- och realgymnasium, båda med enkla linjer, överflyttat från nya elementarskolan, samt två linjer av 5-årig realskola, den ena överflyttad från nya elementarskolan, den andra från Katarina realskola. Sammanlagt utgör detta 17 avdelningar.

Övergångsanordningar. Skolutredningen har förordat, att de föreslagna förändringarna skola träda i kraft den 1 juli 1943. Utredningen har härom anfört bland annat:

Något hinder för seminariets slutliga avveckling med utgången av budgetåret 1942/43 synes icke föreligga, och vi utgå därför från denna tidpunkt för seminariets nedläggande. Med hänsyn till den vid den nuvarande normalskolan anställda fasta lärarpersonalen och till denna skolas lärjungar bör dess verksamhet icke avbrytas utan omedelbart fortgå vid den nya läroanstalten. Följaktligen är det lämpligt, att den föreslagna »s t a t e n s n o r m a l s k o l a» upprättas med början av budgetåret 1943/44 och att den då i sig upptager hela den gamla normalskolan.

Samtidigt synes emellertid ombildningen av övriga berörda läroverk och följaktligen även upprättandet av de nya läroverken i Bromma och Enskede böra taga sin början. För högre allmänna läroverket i Bromma är läget bekymmersamt, i det att 11 klassavdelningar undervisas i kommunala flickskolans i Bromma lokaler, vilka komma att behövas för denna skolas egen räkning. I folkskolans lokaler i Bromma kan högre allmänna läroverket i Bromma icke heller placera klassavdelningar, utan att detta blir ogynnsamt för folkskolan och där framtvingar dupliceringar. Ej heller nya elementarskolan har utrymme för alla sina klasser inom läroverksbyggnaden utan förhvir klassrum på annat håll; sju klassavdelningar undervisas för närvarande i Jakobs folkskola. Liknande gäller högre allmänna läroverket för flickor å Norrmalm, som på grund av den senaste omorganisationen alltjämt befinner sig i tillväxt och med ingången av budgetåret 1943/44 når sin fulla storlek. Det är alltså angeläget, att en avveckling av de övertaliga avdelningarna kan komma till stånd med det snaraste. Vi föreslå därför, att nyorganisationen i sin helhet börjar med ingången av budgetåret 1943/44.

Endast under första året av omorganisationstiden synes ett provisorium i lokalavseende vara möjligt. Vi förutsätta alltså, att nya lokaler kunna tagas i bruk senast från och med ingången av läsåret 1944/45.

Kostnadsberäkningar m. m. Efter en ingående beräkning rörande lärarbehov m. m. har skolutredningen uppskattat kostnadsökningen respektive kostnadsminskningen vid genomförande av dess förslag sålunda (rörligt tilllägg och kristillägg ej inberäknade):

De årliga kostnaderna för de färdigorganiserade nya läroanstalterna uppgå i avrundade tal till följande belopp:

Statens normalskola	kronor	402,000
Nya elementarskolan (Bromma)	»	356,400
Högre allmänna läroverket i Enskede	»	246,300
Summa kronor		1,004,700.

Den årliga reduktion i kostnader, som uppstår därigenom, att vissa läroanstalter nedläggas eller minskas till sitt omfång, uppgår för de olika läroanstalterna till i avrundade tal följande belopp:

Högre lärarinneseminariet	kronor	369,400
Nya elementarskolan (Norrmalm)	»	343,400
Högre allmänna läroverket i Bromma	»	147,700
Högre allmänna läroverket för flickor å Norrmalm	»	86,800
Katarina realskola	»	45,300
Summa kronor		992,600.

Sammanlagt medför omorganisationen sålunda en kostnadsökning på i runt tal 12,000 kronor.

Vissa tomtrågor. Högre lärarinneseminariet disponerar dels lokaler i den staten tillhöriga fastigheten Riddaregatan 5 och dels genom byggnadsstyrelsens försorg förhyrda lokaler i fastigheten Nybrogatan 19 (förutvarande Almquistiska skolan) och Katarinavägen 9 B (Kooperativa förbundets hus).

I fastigheten vid Riddaregatan inrymmas lärarinneseminariet och flickskolan, dock att bibliotek och en del av den praktiska undervisningen är förlagd till lokalerna i Nybrogatan 19. För lärarinneseminariets räkning disponeras endast 3 lärosalar i förstnämnda fastighet.

Realskolan och folkskolan samt större delen av skolköksseminariet och hushållsskolan äro inrymda i fastigheten Nybrogatan 19. Hushållskurser m. m. äro förlagda till lokalerna i fastigheten Katarinavägen 9 B, som omfatta 7—8 salar. Av sammanlagda hyresbeloppen för förhyrda lokaler — 53,500 kronor — belöper enligt rektor omkring 26,000 kronor å lokaler för skolköksseminariet och hushållsskolan samt omkring 27,500 kronor å lokaler för övriga läroanstalter.

Hyresavtalet om fastigheten Nybrogatan 19 utgår under år 1942. Betydande inredningsarbeten ha verkställts genom husägarens försorg.

Fastigheten Riddaregatan 5 redovisas per den 1 juli 1941 i statens allmänna fastighetsfond med ett värde av 770,000 kronor, varav markvärde 550,000 kronor och byggnadsvärde 220,000 kronor. Fastighetens taxeringsvärde är 700,000 kronor.

Nya elementarskolan är inrymd i staten tillhöriga lokaler, belägna vid Slöjdgatan invid Hötorget. Fastigheten redovisas i statens allmänna fastighetsfond med ett värde av 1,380,000 kronor, varav markvärde 930,000 kronor och byggnadsvärde 450,000 kronor. Taxeringsvärdet är 1,350,000 kronor.

1940 års skolutredning har utgått från att de för den nya undervisningsanstalten, statens normalskola, erforderliga byggnaderna skola uppföras av Stockholms stad i likhet med vad som gäller i fråga om övriga byggnader av denna art. Då emellertid den planerade normalskolan skulle fullfölja uppgifter, som tidigare åvilat helt statliga anstalter, anser skolutredningen, i överensstämmelse med vad utredningen anfört angående normalskolans betydelsefulla pedagogiska uppgifter inom det svenska skolväsendet i dess helhet, bestämda skäl tala för en sådan fördelning av de ekonomiska förpliktelserna, att staten ställer tomtmark till förfogande för den nya normalskolan. Det vore en praktisk nödvändighet, att denna finge sin plats i närheten av gymnastiska centralinstitutets nya lokaler, och tomten borde därför vara belägen i Stadions närhet. Staten innehade därstädes för ifrågasvarande ändamål lämplig mark, medan Stockholms stad icke ägde tomtmark i den del av staden, där den nya läroanstalten ansetts böra ligga.

Skolutredningen framhåller i detta sammanhang, att vid genomförande av dess förslag lärarinneseinariets och nya elementarskolans välbelägna och mycket värdefulla tomtområden skulle bli disponibla för annat ändamål.

d) Yttranden över skolutredningens förslag m. m.

Skolöverstyrelsen. Överstyrelsen har efter ingående granskning av skolutredningens yttrande framlagt ett i jämförelse med skolutredningens något modifierat förslag, innebärande,

att i enlighet med skolutredningens förslag ett nytt provårsläroverk upprättas, innefattande bland annat högre lärarinneseinariets övningskola, dock att läroverket benämnes »Statens provskola» och förses jämväl med 4-årigt realgymnasium på bekostnad av högre allmänna läroverket på Kungsholmen;

att nya elementarskolan förflyttas till Bromma och organiseras i enlighet med skolutredningens förslag, dock under namn av högre allmänna läroverket i Ängby;

att i enlighet med skolutredningens förslag ett högre allmänt läroverk upprättas i Enskede, dock att det förses jämväl med 4-årig realskolelinje; samt att högre allmänna läroverket för flickor å Södermalm organiseras jämväl med 5-årig realskolelinje; häremot svarar en minskning av högre allmänna läroverket för gossar å Södermalm med en dylik linje.

Allmänna synpunkter. Såsom skolutredningen framhåller, anför skolöverstyrelsen, innebär dess förslag icke en utökning av läroverksorganisationen i Stockholm utan endast en omfördelning av nu tillgängliga linjer på de olika stadsdelarna. Överstyrelsen delar denna skolutredningens uppfattning. Någon utökning av läroverksorganisationen i Stockholm anser överstyrelsen icke kunna för närvarande komma i fråga. Däremot är en omfördelning av utbildningsmöjligheterna mellan de olika stadsdelarna i hög grad motiverad.

Överstyrelsen hade gärna sett, att det nya läroverket på Östermalm kunnat erhållas genom överflyttning av större delar av Nya elementarskolan. Emellertid visar sig en sådan lösning icke kunna genomföras under övergångstiden. Överstyrelsen har därför måst övergiva den i och för sig tilltalande tanken på Nya elementarskolans förflyttning till Östermalm. Emellertid anser överstyrelsen, att Nya elementarskolan icke bör slås sönder. Om den icke kan flyttas till Östermalm, bör den flyttas till Bromma, varvid den emellertid icke synes kunna behålla sitt namn. Även skolutredningen har tänkt sig det nya läroverket i Bromma som huvudarvinge till Nya elementarskolan. Överstyrelsen vill giva detta förslag en mera bestämd innebörd, nämligen så att Nya elementarskolans bibliotek, institutioner, fonder m. m. skola övertagas av det nya läroverket i Bromma, för så vitt icke särskilda omständigheter på någon punkt göra en annan fördelning påkallad.

Statens provskola. Det nya läroverket å Östermalm kommer att tillgodose utöver vanliga ändamål jämväl vissa speciella sådana, sammanhängande med det psykologisk-pedagogiska institutet. Fråga uppstår därvid, i vilken utsträckning staten och kommunen skola bidra till läroverkets byggnader. Skolutredningen föreslår, att kommunen i vanlig ordning åtager sig byggnadsskyldighet men att staten ställer tomt till förfogande. Överstyrelsen, som finner detta förslag innebära en god avvägning mellan statens och kommunens intressen, tillstyrker förslaget.

Överstyrelsens förslag till organisation för det nya läroverket på Östermalm avviker från skolutredningens endast på den punkten, att överstyrelsen anser, att en 4-årig realgymnasielinje bör tillkomma. Härigenom tillgodoses behovet av ytterligare en realgymnasielinje på Östermalm. Vidare får läroverket i egenskap av provårsläroverk en rikare organisation. Skolutredningen räknar med en dylik utvidgning i framtiden och även med en framtida dubbling av den femåriga realskolelinjen. Därför bör enligt skolutredningen nybyggnaden planeras för dylik utvidgning. Överstyrelsen kan icke tillstyrka detta senare förslag. Läroanstalten får redan enligt överstyrelsens förslag en så stor omfattning, att den icke bör ytterligare utökas, även om man i enlighet med skolutredningens mening tar nödig hänsyn till att för normalskolan en biträdande föreståndarinna skall finnas. Byggnaden bör därför icke planeras för större antal klassavdelningar än enligt överstyrelsens förslag.

Att förlägga en flickskolelinje till läroverket motiveras av dess speciella uppgift som provårsläroverk för flickskolornas behov men även av hänsyn till behovet av övningsskola för gymnastiska centralinstitutet och statens skolköksseminarium.

Bibehållandet jämväl av högre lärarinneseminiariets folkskolelinje synes överstyrelsen knappast kunna motiveras av hänsyn enbart till provårsutbildningen. Även om det är av betydelse för blivande läroverkslärare att ha kännedom om folkskolan och undervisningen där, synes det icke därför vara nödvändigt att knyta en folkskolelinje till provårsläroverket. Tillfälle till auskultation och, därest det anses behöfligt, övningsundervisning i folkskola synes kunna vinnas på enklare sätt. Vidare förefaller det icke motiverat att, om man anser det vara önskvärt att en folkskolelinje knytes till ett provårsläroverk, förverkliga sådan anknytning endast vid detta enda provårsläroverk.

Däremot anser överstyrelsen det vara i hög grad motiverat att bibehålla folkskolelinjen från det föreslagna psykologisk-pedagogiska institutets synpunkt. Dettas verksamhet skall givetvis vara riktat såväl på det högre skolväsendet som på folkskoleväsendet. Då synes det lämpligt och nödvändigt, att institutet disponerar jämväl en folkskola vid den läroanstalt, med vilken institutet skall nära förbindas. Överstyrelsen tillstyrker på denna grund skolutredningens förslag att bibehålla folkskolelinjen vid högre lärarinneseminiariets övningsskola.

L ä r o v e r k i E n s k e d e. Skolöverstyrelsen har funnit detta läroverk i större behov av en fyraårig realskolelinje än det föreslagna nya Brommaläroverket.

F e m å r i g r e a l s k o l e l i n j e v i d h ö g r e f l i c k l ä r o v e r k e t p å S ö d e r m a l m. I fråga om Södermalm föreslår skolutredningen, att en 5-årig realskolelinje bortflyttas från Katarina realskola. Överstyrelsen delar skolutredningens mening, att Katarina realskola bör ifrågakomma före högre allmänna läroverket för gossar å Södermalm. Överstyrelsen anser emellertid, att ännu ett organisationsproblem i fråga om realskolelinjerna på Södermalm bör lösas i detta sammanhang. Högre allmänna läroverket för flickor å Södermalm bör erhålla en 5-årig realskolelinje.

Härigenom skulle man tillmötesgå ett önskemål, som tidigare uttalats från läroverkets sida. För närvarande är detta läroverk det enda i Stockholm, som är organiserat med enbart 4-årig realskola. 5-årig realskola för flickor finnes endast på Norrmalm. Femårig realskola, tillgänglig för gossar, finnes däremot vid samtliga goss- och samläroverken i Stockholm.

Överflyttningen kan sägas ske från högre allmänna läroverket för flickor å Norrmalm och kan även på visst sätt motiveras därav, att elva lärjungar från Södermalm eller de södra förstäderna och förorterna äro intagna i klass 1° vid högre allmänna läroverket för flickor å Norrmalm.

Ö v e r g å n g s a n o r d n i n g a r. Skolutredningen förutsätter, att utbildningen skall kunna påbörjas från och med läsåret 1943/44. Möjligheten härav är främst beroende av, huruvida de förutsatta nybyggnaderna kunna komma till stånd. Detta synes för närvarande kanske mindre sannolikt. I varje fall torde det vara tämligen utsiktslöst att kunna på tillfredsställande sätt inreda nya naturvetenskapliga institutioner.

Därest det icke skulle visa sig möjligt att sätta igång erforderliga byggnadsarbeten, måste man räkna med en övergångsperiod av större eller mindre längd. Det är uppenbart, att de nya läroverken i Bromma och Enskede ej kunna upprättas under övergångstiden. Nya elementarskolan måste kvarstanna i nuvarande lokaler trots de därav följande olägenheterna. Särskilt synes frågan om gymnastikens anordning under övergångstiden vålla svårigheter, sedan gymnastiska centralinstitutet förflyttats. Högre allmänna läroverket för flickor å Norrmalm och högre allmänna läroverket i Bromma måste under övergångstiden fortfarande söka reda sig med provisoriska lokaler i viss utsträckning. Men för statens normalskola måste en särskild provisorisk lösning åstadkommas för övergångsperioden.

Skolutredningen har föreslagit ett dylikt provisorium för en kortare tid. Till normalskolan skulle läggas ett 4-årigt latingymnasium för flickor, överflyttat från högre allmänna läroverket för flickor å Norrmalm. Efter denna utbyggnad, som förutsättes skola ske med en ring om året, skulle enligt skolutredningens mening läroanstalten kunna tjänstgöra som provårsanstalt, ehuru med begränsad kapacitet. Läroanstalten skulle kvarstanna i nuvarande lokaler. Emedan anordningen är ekonomiskt ofördelaktig, förutsättes provisoriet bli av kort varaktighet.

Då den föreslagna provisoriska organisationen icke behöver föregripa den slutliga organisationen — det är utan betydelse, hur linjerna formellt flyttas mellan läroverken — vill överstyrelsen tillstyrka skolutredningens förslag till provisorisk lösning för övergångstiden.

Överstyrelsen vill emellertid betona, att om läroanstalten skall kunna tjänstgöra som provårsanstalt, är det av vikt, att de ordinarie lärartjänsterna, särskilt lektorstjänsterna, successivt inrättas med början redan första året, lämpligen genom ombildning av de nu vakantsatta lärarbefattningarna vid högre lärarinneseminariet.

Statskontoret har förklarat sig dela skolutredningens uppfattning, att spörsmålet om övningsskolan måste bedömas under hänsynstagande till skolorganisationen överhuvudtaget i Stockholm. Vid ett sådant bedömande måste emellertid beaktas, att medan en överflyttning inom Stockholm av utbildningslinjer från ett läroverk till ett annat eller till nya undervisningsanstalter icke torde föranleda principiella erinringar från statsmakternas sida, bärande skäl måste kunna åberopas för ett bibehållande i statlig regi av skolformer, för vilka eljest regelmässigt kommunerna stode såsom huvudmän. I fråga om överflyttning av utbildningslinjer kunde allenast framhållas önskvärdheten ur allmänt ekonomiska synpunkter, att icke på grund härav lämpliga skollokaler lämnades outnyttjade. Självfallet borde även gälla, att ökade kostnader icke i någon form härigenom uppkomme för statsverket.

Vad angår spörsmålet om *övningsskolans bibehållande* har statskontoret erinrat, att ämbetsverket redan tidigare uttalat, att ämbetsverket icke kunde finna, att behov föreläge att överhuvudtaget bibehålla sagda skola. Efter lärarinneseminiariets nedläggande borde nämligen — med hänsyn till förefintligheten i Stockholm av ett stort antal statliga och statsunderstödda flickläroverk, vilka jämte folkskolorna kunde tagas i anspråk för seminarieelevernas praktiska övningar — icke vara erforderligt att enbart för det skolköks- och handarbetsseminarium, som skulle inrättas på grund-

val av det nuvarande skolköksseminariet, bibehålla en särskild övningskola. Med hänsyn vidare till de åtgärder, som i senare tid vidtagits för flickornas undervisning genom särskilda statliga flickläroverk och kommunala flickskolor, syntes det icke heller finnas anledning att längre upprätthålla en normalskola på detta område.

De av statskontoret sålunda anförda synpunkterna hava icke vederlagts i den föreliggande utredningen. Tvärtom måste understrykas, att de skäl, som åberopats för övningsskolans bibehållande, på intet sätt kunna uppväga de i nuvarande statsekonomiska situation mycket bestämda kraven på genomförande av varje besparing, som utan särskilda olägenheter kan åstadkommas. Statskontoret får därför i anslutning till besparingsberedningens förslag avstyrka ett fortsatt upprätthållande av lärarinneseminariets övningsskola i dess nuvarande omfattning. Särskilt måste ämbetsverket bestämt motsätta sig, att staten alltjämt skall stå som huvudman för flick- och folkskolelinjerna. Organisationen av de föreslagna nya läroverken torde i första hand få ankomma på skolöverstyrelsen att pröva.

Framställning från Solna kommunalnämnd. I en den 7 april 1942 dagtecknad skrivelse har Solna kommunalnämnd framhållit, att Solna kommun liksom övriga nordvästra förortskommuner (Sundbyberg, Spånga och Sollentuna) obestriddigen utgjorde en del av Stockholm som regional enhet, att dessa nordvästra kommuner med sina 65,000 invånare vore i stort behov av ett särskilt för dessa områden avsett högre allmänt läroverk, att en utvidgning av läroverksorganisationen i Stockholm som helhet betraktad enligt kommunalnämndens uppfattning icke torde kunna komma i fråga inom överskådlig framtid och att på grund därav frågan om omorganisation av läroverken i Stockholm icke borde företagas i något sådant avseende, att det vore liktydigt med upprättande av nya läroverk eller uppförande av läroverksbyggnader på nya platser, utan att därvid de nordvästra förorternas trängande behov av eget högre allmänt läroverk tillgodosåges. Därvid borde också beaktas, att det torde innebära mindre olägenhet ur social och ekonomisk synpunkt, om för vinnande av detta syfte en del barn från Bromma nödgades besöka läroverk i den inre staden, än om barnen från de nordvästra förorterna måste göra det för att komma i åtnjutande av en högre skolutbildning. Därest en omorganisation av läroverken i Stockholm såsom förefölle sannolikt nu måste vidtagas, borde densamma genomföras så, att ett högre allmänt läroverk upprättades på därför lämplig plats i de nordvästra förortskommunerna.

Var inom dessa förortskommuner läroverket borde förläggas vore en fråga, som krävde ingående prövning med hänsynstagande till ej mindre elevfördelningen inom dessa förortskommuner utan även kommunikations- och övriga förhållanden, som inverkade på frågans bedömande. En särskild undersökning förutsatte också fördelningen berörda kommuner emellan av kostnaderna för läroverksbyggnad med tillhörande utrustning, vilken kommunerna enligt gällande praxis skulle tillhandahålla.

I utlåtande den 13 april 1942 över kommunalnämndens framställning har *skolöverstyrelsen* hemställt, att framställningen skulle överlämnas till 1940 års skolutredning för att tagas under övervägande i samband med frågan om läroverksorganisationen för riket i övrigt.

Överstyrelsen erinrade, att förslag om förstatligande av den kommunala mellanskolan i Solna genom sammanslagning med samrealskolan i Sundbyberg framförts i det sakkunnigbetänkande angående fortsatt förstatligande av kommunala mellanskolor, som framlagts den 15 juni 1939. Förhandlingarna mellan de kommunala myndigheterna i Solna och Sundbyberg angående bland annat skolbyggnadernas läge hade emellertid icke lett till något resultat. Frågan om ett statligt gymnasium för de norra förortererna torde därför icke lämpligen kunna upptagas till prövning, förrän utredning presterats rörande skolbyggnadernas läge och bestridandet av kostnaderna för desamma. Överstyrelsen ville redan med hänsyn härtill hålla före, att de norra förorternas till Stockholm skolfrågor icke borde upptagas till prövning i samband med förslaget angående Stockholms läroverksorganisation. Skulle frågan vidgas till att omfatta jämväl de norra förortererna, torde man svårigen kunna undgå att helt spränga denna utrednings ram. Även andra förorter till Stockholm (Djursholm, Saltsjöbaden) torde i sådant fall böra medtagas. Och man kunde ifrågasätta, om man kunde stanna därmed. Även andra delar av landet kunde med rätta förvänta, att deras skolproblem skulle tagas med. En bestämd avgränsning skulle bli svår att genomföra. Den avgränsning, som skolutredningen gjort genom sitt förslag, syntes däremot lättare kunna göras.

e) Departementschefens yttrande.

Departementschefen har för egen del anfört i huvudsak följande:

I det föregående har jag principiellt anslutit mig till tanken på att högre lärarinneseminariet bör läggas ned med utgången av läsåret 1942/43. Om vad jag förordat bifalles, bör emellertid ställning tagas också till vissa andra frågor, vilka aktualiseras, när seminariets verksamhet upphör. Både beräkningsberedningen och 1940 års skolutredning ha påvisat, att i huvudstaden finnas aktuella skolorganisatoriska problem, vilkas lösning intimt sammanhänger med frågan om högre lärarinneseminariets organisation. Båda de nämnda sakkunnigberedningarna ha sålunda uppmärksammat den för närvarande mycket otillfredsställande fördelningen mellan de högre skolorna å ena sidan och antalet elever å andra sidan inom olika stadsdelar av Stockholm. Bostadsbebyggelsens tyngdpunkt har förskjutits från de centrala delarna — inom vilka flertalet allmänna läroverk nu äro belägna — i riktning mot ytterområdena. Till följd härav har inom några stadsdelar en svårartad platsbrist uppstått vid läroverken, medan i andra fall ett visst platsöverskott kan konstateras. Platsbristen gör sig gällande på Östermalm med Gärdesstaden och, med synnerlig skärpa, i Bromma. Det nuvarande läroverket i Bromma med sina 41 avdelningar och 1,275 elever har nått en sådan storlek, att en avlastning framstår såsom ofrånkomlig. Men även de södra förstäderna med Enskede såsom centrum äro mycket missgynnade i fråga om ungdomens studiemöjligheter. De sakna andra högre skolor än en avdelning av södra kommunala mellanskolan. Stockholms södra förstäder utgöra emellertid för närvarande näst Södermalm den barn-

rikaste delen av huvudstaden och beräknas komma att förbliva så under den närmast följande tioårsperioden. Rekryteringen av ett nytt läroverk i dessa trakter, vilket lämpligen bör förläggas till Enskede, måste under alla förhållanden anses säkerställd under en så lång tidrymd, som kan överblickas. Å andra sidan äro de centrala delarna av staden, och särskilt Norrmalm, jämförelsevis rikligt utrustade med allmänna läroverk. Vad som tarvas i huvudstaden är alltså i första hand en ändamålsenligare och rättvisare fördelning mellan de olika stadsdelarna av redan befintliga elevplatser vid läroverken. Längre än till att föreslå en dylik omfördelning ha varken besparingsberedningen, skolutredningen eller de i ärendet hörda myndigheterna sträckt sig, och ej heller enligt min mening kan det bliva tal om att i nuvarande statsfinansiella läge utvidga läroverksorganisationen i huvudstaden. Kan däremot — med tillvaratagande bland annat av högre lärarinneseminariets organisation — en rationellare fördelning av de olika linjerna vid stockholmsläroverken ernås utan att kostnaden för statsverket i nämnvärd grad ökas, synes det mig självklart, att statsmakterna icke böra vägra sin medverkan därtill.

Med behovet av en sådan organisatorisk rationalisering av Stockholms läroverksväsen sammanfalla pedagogiska önskemål med en räckvidd, som sträcker sig utöver huvudstadens lokala intressen. Om högre lärarinneseminariet lägges ned, framträder sålunda, såsom jag redan tidigare framhållit, ett starkt behov av ett nytt provårsläroverk med särskild uppgift att i seminariets ställe tillhandahålla flickskolorna i riket akademiskt utbildade kvinnliga lärare. Till ett sådant läroverk skulle med fördel kunna knytas högre lärarinneseminariets övningsskola, vilken icke berörts av de vid seminariet eljest vidtagna inskränkningarna. Övningsskolan är genomsyrad av en god anda; dess flickskolelinje har varit normgivande för de flesta flickskolor i landet, och även i övrigt kan skolan uppvisa betydelsefulla pedagogiska resultat. De värden, den representerar, böra icke utan tvingande skäl spolieras. — Vidare må erinras om, att gymnastiska centralinstitutet inom ett par år kommer att flytta in i nya lokaler, belägna invid Stadion på övre Östermalm. Såsom övningsskola använder institutet för närvarande i stor utsträckning den i omedelbar närhet av institutets gamla lokaler belägna nya elementarskolan. För framtiden är det med hänsyn till undervisningen vid centralinstitutet ett viktigt önskemål, att i Stadions närhet finnes ett läroverk såsom övningsskola för institutets elever. Gymnastiska centralinstitutets behov av övningsskola sammanfaller alltså med och förstärker de skäl, som befolkningsfördelningen inom huvudstaden utgör för att å ena sidan ett nytt läroverk bör inrättas på Gärdet medan å andra sidan ett läroverk i centrum, närmast nya elementarskolan med sina otillräckliga och omoderna lokaler, bör indragas. Till stöd för inrättande av ett nytt läroverk, vari högre lärarinneseminariets övningsskola ingår, har även anförts, att statens skolköksseminariums behov av en särskild övningsskola därigenom även i fortsättningen skulle kunna på ett ändamålsenligt sätt tillgodoses. Slutligen har framhållits, att det nya läroverket med hänsyn till sin organisation och sin egenskap av arvtagare till högre lärarinneseminariets pedagogiska traditioner och erfarenheter skulle bättre än något annat läroverk kunna fylla uppgiften att bilda grundval för det psykologiskpedagogiska institut, som, på sätt av det följande kommer att framgå, nu föreslås bli upprättat.

Från nu angivna utgångspunkter har skolutredningen utformat sitt förslag till ny läroverksorganisation för Stockholm.

Den av skolutredningen framlagda organisationsplanen för stockholmsläroverken synes mig väl motiverad och lämplig. Den prejudicerar på intet sätt de undersökningar, som i övrigt bedrivs inom skolutredningen rörande skolväsendets organisation. Den totala årliga merkostnaden för själva omorganisationen av stockholmsläroverken kommer, därest den genomföres i samband med högre lärarinneseminariets nedläggande, icke att uppgå till mera än i runt tal 12,000 kronor. Jag är med hänsyn till det anförda beredd att i princip tillstyrka det framlagda förslaget och förordar alltså att, utom högre lärarinneseminariet, även nya elementarskolan i dess nuvarande form nedlägges samt att nya samläroverk upprättas på Östermalm, i Bromma och i Enskede.

Kommunalnämnden i Solna har hävdadt, att spörsmålet om upprättande av ett högre allmänt läroverk i Stockholms nordvästra förorter borde upptagas till prövning i detta sammanhang. Jag kan emellertid icke finna, att det ännu presterats sådan utredning i ärendet, som skulle göra det möjligt för mig att nu taga ställning till frågan; bland annat är det ännu en öppen fråga, var inom de berörda kommunerna ett blivande läroverk lämpligen bör vara förlagt. Ej heller kan jag finna, att detta spörsmål har sådant sammanhang med den föreliggande organisationsfrågan, att denna icke nu skulle kunna lösas oberoende av de nordvästra förorternas skolproblem. Jag hyser den uppfattningen, att därest dessa förorter vid en närmare utredning — och en sådan torde på sätt skolöverstyrelsen förordat böra komma till stånd — skulle befinnas böra erhålla ett eget högre allmänt läroverk, ett sådant bör upprättas, även om därigenom skulle uppkomma fråga om nedläggande av något av läroverken på Norrmalm. En dylik utveckling synes vara helt naturlig med hänsyn till den påvisade starka befolkningsförskjutningen från stadens inre delar till dess ytterområden, vilken legat till grund för skolutredningens förslag. Ett bifall till detta torde sålunda icke föregripa en lösning av de nordvästra förorternas läroverksproblem.

Skolöverstyrelsen har framställt vissa ändringsförslag beträffande detaljerna i den av skolutredningen framlagda organisationsplanen. Sålunda föreslår överstyrelsen, att det nya Östermalmsläroverket skall förses jämväl med fyraårig realgymnasielinje. Jag tillstyrker bifall till detta förslag. Härvid förutsättes, att, på sätt skolöverstyrelsen förordat, en motsvarande gymnasielinje indrages vid ett annat stockholmsläroverk, lämpligen vid Kungsholmens läroverk. Jag förutsätter vidare, att den femåriga realskolelinjen vid det nya läroverket på Östermalm icke för framtiden beräknas erhålla en parallellserie. I detta sammanhang får jag erinra, att statskontoret framställt principiella erinringar mot att detta läroverk skulle utrustas med folkskole- och flickskolelinje. Jag kan icke finna att denna invändning bör tillmätas avgörande betydelse, då ju staten redan för närvarande upprätthåller dylika linjer i högre lärarinneseminariets övningsskola. Den föreslagna organisationen innebär sålunda icke någon principiell nyhet. Vad särskilt angår folkskolelinjen vill jag framhålla såsom angeläget ur pedagogisk synpunkt att bibehålla den nära kontakt mellan folkskola och realskola, som vunnits inom högre lärarinneseminariet och som vitsordats ha haft stor betydelse för lärarinneutbildningen. En fortsatt sammanknytning mellan dessa två skolformer inom det läroverk, som avsetts såsom lärarinneseminariets arvtagare, skulle enligt min mening vara ägnad att vidga

och fördjupa de vunna erfarenheterna och leda till rön av bestående värde. Även flickskolelinjen har jag funnit böra bibehållas, icke minst med hänsyn till att ifrågavarande läroverk bland annat skulle få till uppgift att tillgodose flickskolorna med kvinnliga lärare, vilkas provårsutbildning speciellt tager sikte på dessa skolors särskilda behov. Jag tillstyrker alltså skolutredningens ifrågavarande förslag, för vilket jag funnit goda skäl tala.

Skolöverstyrelsen har vidare förordat, att det nya läroverket i Enskede skall redan från början förses med fyraårig realskolelinje vid sidan av de föreslagna femåriga. Jag tillstyrker även detta förslag. Härvid förutsätter jag, i anslutning till vad överstyrelsen anfört, att någon fyraårig realskolelinje i stället icke tillföres det nya läroverket i Bromma, där behovet av en sådan linje torde vara mindre än i Enskede.—Vad slutligen angår skolöverstyrelsens förslag, att vid högre flickläroverket på Södermalm skall inrättas även en femårig realskolelinje, har jag varit tveksam om lämpligheten av en sådan åtgärd med hänsyn till att den möjligen skulle kunna föregripa de inom skolutredningen pågående undersökningarna. Emellertid ha skolans rektor och skolöverstyrelsen liksom vederbörande borgarråd anfört mycket starka praktiska skäl för att en femårig linje bör upprättas vid detta läroverk. Det har sålunda påvisats, att Södermalm saknar femårig realskola för flickor och att denna omständighet lett till att stadsdelens kvinnliga ungdom i högre grad än i övriga delar av staden söker sig över till den kommunala flickskolan. Denna har därigenom kommit att svälla ut på ett sätt som icke varit lyckligt; med sina sammanlagt 1,089 elever närmar sig denna flickskola Brommaläroverket i storleksordning. I andra fall sända föräldrarna sina flickor den långa vägen från Södermalm och de södra förorterna till norra flickläroverket, där flickorna ha möjlighet att genomgå en femårig realskola. Jag har med hänsyn till vad sålunda upplysts ansett mig kunna tillstyrka det av skolöverstyrelsen framlagda förslaget om att vid högre flickläroverket på Södermalm skall inrättas även en femårig realskolelinje. Icke heller detta innebär någon ansvällning av den nuvarande organisationen, då linjen kan betraktas såsom överflyttad från annat läroverk. I realiteten torde tillkomsten av den nya linjen på Södermalm emellertid främst komma att innebära en i sig önskvärd avlastning av den överdimensionerade kommunala flickskolan därstädes. Denna av speciella och rent praktiska skäl betingade anordning kan, enligt vad jag blivit övertygad om, icke verka prejudicerande för skolutredningens kommande principiella ställningstaganden.

Beträffande de nya läroanstalternas benämning förordar jag, att det nya Östermalmsläroverket, i enlighet med vad skolutredningen föreslagit, benämnes »statens normalskola». Det nya Brommaläroverket torde böra benämnas »nya elementarskolan» och läroverket i Enskede »högre allmänna läroverket i Enskedes».

På sätt överstyrelsen anfört torde riksdagens medverkan vid genomförandet av den ifrågasatta omorganisationen erfordras endast i vad avser nedläggandet av nya elementarskolan, upprättandet av de tre nya läroverken och dessas grundläggande organisation samt inrättandet av femårig realskola vid högre flickläroverket på Södermalm. Däremot torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att fatta beslut i fråga om förflyttandet av linjer från ett läroverk till ett annat och dylikt inom ramen för den för varje läroverk fastställda organisationen.

Den av mig förordade omorganisationen torde, såsom skolutredningen

föreslagit, böra på sedvanligt sätt genomföras successivt; den torde böra taga sin början den 1 juli 1943 eller vid den senare tidpunkt, som Kungl. Maj:t bestämmer. För att förslaget skall kunna helt genomföras förutsättes emellertid, att Stockholms stad låter uppföra nya byggnader för de nya läroverken. Givetvis måste man taga med i beräkningen, att svårigheter att erhålla material och arbetskraft kunna försena byggnadsprogrammet och därmed även omorganisationen. I detta hänseende kan läget komma att förskjutas både snabbt och genomgripande. Så länge krisen varar torde emellertid få förutsättas, att behovet av dessa byggnadsföretag kommer att ur synpunkten av materialåtgång och användningen av arbetskraft vägas emot övriga större byggnadsföretag. Det är därför av vikt att Kungl. Maj:t får frihet att i samverkan med Stockholms stads myndigheter inom ramen av den av mig förordade organisationsplanen vidtaga erforderliga jämkningar däri. Det kan sålunda bli nödvändigt att med hänsyn till byggnadsfrågans läge uppskjuta vissa organisatoriska förändringar till en något senare tidpunkt och att även i övrigt vidtaga provisoriska anordningar under en övergångstid. I den mån sådana provisoriska åtgärder bliva ofrånkomliga, förutsätter jag, att vad skolutredningen och skolöverstyrelsen härutinnan anfört, kommer att beaktas. Övergångsvis skulle sålunda i anslutning till vad utredningen och överstyrelsen framhållit högre lärarinnese seminariets övningsskola kunna bibehållas och på denna uppbyggas ett latin-gymnasium. Jag anser mig dock böra betona att en sådan anordning skulle ur organisatorisk synpunkt vara mycket bristfällig och att dess brister skulle framträda än tydligare, om läroanstalten tillika skulle tjäna såsom provårsläroverk. Även ur ekonomisk synpunkt är denna utväg långt ifrån tillfredsställande, då den förutsätter, att det sålunda nyorganiserade läroverket kvarstannar i högre lärarinnese seminariets synnerligen omoderna och otillräckliga lokaler. Om provisoriet behöver tillgripas, bör man alltså eftersträva, att det så snart som möjligt avvecklas.

I samband med högre lärarinnese seminariets och nya elementarskolans nedläggande bli under alla förhållanden vissa övergångsanordningar nödvändiga. Sålunda torde de lärjungar vid lärarinnese seminariet, som icke avlagt avgångsexamen före utgången av läsåret 1942/43, böra beredas tillfälle att göra detta. Till de ekonomiska frågor, som i samband därmed kunna uppstå, torde man icke nu behöva taga ställning. Icke heller anser jag mig i detta sammanhang böra närmare ingå på frågan om de nyupprättade läroanstalternas personalorganisation.

f) Motionerna I: 251 och II: 359.

I dessa motioner har hemställts, att riksdagen måtte — med bifall i princip till Kungl. Maj:ts förslag — bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om linjefördelningen och läroverkens placering, sedan ytterligare utredning verkställts rörande de nordvästra förorternas läroverksbehov. Till stöd här för har anförts bland annat (se motionen I: 251).

Skolutredningen synes ha förbisett *dels* att det här icke är en fråga, som rör enbart Stockholms stad som kommunal administrativ enhet, utan som bör behandlas för Stockholm som geografisk regional sådan, *dels* att den promemoria av borgarrådet Oscar Larsson, på vilken skolutredningen byggt sitt ställningstagande, endast tillgodoser Stockholms stads egna intressen

och därför icke oreserverat kan utgöra underlag för statsmakternas ställningstagande i frågan. Sålunda har ett mycket stort antal elever bosatta inom Stockholms grannkommuner utan närmare motivering i statistiskt avseende hänförs till delar av den inre staden. Så ha t. ex. elever, bosatta inom Nacka och övriga sydöstra förorter samt västra Brännkyrka och de sydvästra förorterna, sammanförts med elever, bosatta på Södermalm, till en grupp med beteckningen »Södermalm» och vidare det stora antal elever, som äro bosatta inom de nordvästra och de nordöstra förorterna, sammanförts med elever, bosatta på Norrmalm, under beteckningen »Norrmalm». Elever från ytterområdena medräknas alltså vid beräkningen av skolbehovet för skilda delar av staden utan att därvid samma hänsyn tages till skolbehovet för de områden, i vilka de äro hemmahörande, som till skolbehovet inom de stadsdelar, där övriga elever vid skolorna i Stockholm äro bosatta.

Vid en granskning, som verkstälts på uppdrag av Solna kommunalnämnd, har det emellertid visat sig, att ett betydande antal (479) elever bosatta inom de nordvästra förorterna besöka läroverken i Stockholm, och att intet av de egentliga ytterområdena har tillnärmelsevis så stort antal elever i läroverken i den inre staden som de nordvästra förorterna.

Om man bortser ifrån behovet av en avlastning av högre allmänna läroverket i Bromma, som egentligen endast är en fråga, som berör fördelningen inom Bromma, så kan enligt nämnda utredning den inverkan eleverna från de skilda ytterområdena ha på läroverksorganisationen i Stockholm (inre staden) karakteriseras av följande tal som ange antalet elever i läroverkens begynnelseklasser fördelade efter bostadsort: Bromma 89, de nordvästra förorterna 133, de nordöstra förorterna 56, Enskede 98 samt västra Brännkyrka och övriga södra förorter 67. Härav framgår att inverkan från de nordvästra förorterna är större än från något annat ytterområde, och att därför frågan om dessa förorters behov av eget högre allmänt läroverk synes böra avgöras samtidigt med frågan om en omorganisation av läroverken i Stockholm, ty en sådan lösning som departementschefen antyder, nämligen nedläggande av något av läroverken på Norrmalm för upprättande av ett läroverk inom det nordvästra förortsområdet, torde icke kunna komma i fråga inom överskådlig framtid.

De nordvästra förorterna, framför allt Solna och Sundbyberg, utgöra därjämte även i geografiskt regionalt avseende obestriddigen en del av Stockholm, och med sina 65,500 invånare och 1,348 elever i läroverk, kommunala mellanskolor och kommunala flickskolor samt sitt pressade ekonomiska läge i förhållande till Stockholms stad är detta område i alldeles särskilt hög grad i behov av statsmakternas stöd vid tillgodoseende av sitt behov av högre läroanstalter.

Utskottet.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot att frågan, huruvida högre lärarinneseminiariets övningsskola i någon form bör bestå även efter seminariets nedläggande, förknippas med en översyn av Stockholms läroverksorganisation. Utskottet är emellertid icke berett att på grundval av den nu föreliggande utredningen giva sin anslutning till det av departementschefen framlagda omorganisationsförslaget. Utskottet är visserligen ense med departementschefen om att med hänsyn till den pågående starka befolkningsförskjutningen från den inre staden till dess ytterområden en rationellare

fördelning av befintliga läroverkslinjer mellan de skilda stadsdelarna synes påkallad, men har icke blivit övertygat om nödvändigheten och lämpligheten av att för närvarande vidtaga så betydande ingrepp i den bestående organisationen, som av departementschefen föreslagits. Enligt departementschefens förslag skulle i stället för nya elementarskolan och högre lärarinneseminarierets övningsskola tillkomma icke mindre än tre fullständiga högre allmänna läroverk. Ehuru förslaget icke för närvarande innebär annat än en omfördelning av redan nu förefintliga linjer, skulle dess realiserande dock otvivelaktigt medföra väsentligt ökade förutsättningar för en ansvällning av den redan förut stora läroverksorganisationen i Stockholm. En dylik utveckling synes utskottet — i varje fall beträffande gymnasierna — mindre önskvärd. Utskottet får erinra, att innevarande års riksdag i annat sammanhang uttalat sina betänkligheter mot den fortgående ökningen av studentproduktionen. Utskottet anser även att den genom 1940 års skolutredning pågående översynen av vårt lands skolväsen giver anledning till försiktighet när det gäller att pröva behovet av en utvidgning av den bestående läroverksorganisationen. Med anledning av vad i motionerna I: 251 och II: 359 anförts får utskottet framhålla, att frågan om den lämpliga regionala fördelningen av Stockholms läroverkslinjer enligt utskottets mening synes böra bedömas med hänsyn tagen jämväl till behovet av studiemöjligheter för ungdomen inom förorter, vilka visserligen i administrativt hänseende icke tillhöra Stockholms stad, men som dock ur geografiska och kommunikationstekniska synpunkter falla inom stockholmsortens rayon.

Utskottet har på sålunda anförda principiella skäl icke ansett sig kunna för närvarande biträda Kungl. Maj:ts förslag angående nedläggande av nya elementarskolan och upprättande i dess ställe av tre nya fullständiga läroverk. Även rent praktiska synpunkter synas utskottet tala för att riksdagen icke för närvarande fattar beslut om en nyorganisation av så betydande omfattning som den föreslagna. Det måste nämligen enligt utskottets uppfattning betecknas såsom osannolikt att den föreslagna omorganisationen under nu rådande förhållanden kan genomföras med hänsyn till de omfattande byggnadsarbeten, som förslagets realiserande skulle komma att kräva. Utskottet får erinra, att även departementschefen förutsatt, att en längre eller kortare övergångstid kunde komma att visa sig erforderlig.

Utskottet har icke förbisett, att vissa av de spörsmål, som föranlett departementschefen att framlägga ifrågavarande förslag, kräva en snar lösning. Sålunda erfordras även enligt utskottets mening vidtagande utan längre uppskov av åtgärder för att förse gymnastiska centralinstitutet, efter det den beslutade nybyggnaden för institutet kommit till stånd, med en närbelägen övningsskola. Utskottet har funnit övertygande skäl tala för att detta lämpligen bör ske genom upprättande av ett nytt högre allmänt läroverk på Östermalm, varigenom även denna stadsdels behov av ett ökat antal läroverksplatser skulle tillgodoses. Dessa synpunkter torde emellertid kunna

vinna beaktande utan en så långtgående omorganisation som den av departementschefen förordade. Utskottet syftar härvid på en förflyttning av nya elementarskolan till trakten av den nya Gärdesstaden. Det är utskottet bekant, att tanken härpå sedan några år tillbaka varit aktuell.

Frågan om högre lärarinneseminariets övningsskolas fortsatta bestånd torde även kräva en snar lösning. Det synes utskottet uppenbart, att övningsskolan i sin nuvarande form icke lämpligen bör bestå såsom en självständig läroanstalt, sedan seminariet blivit nedlagt och skolan alltså upphört att vara övningsskola för seminariet. Departementschefen har föreslagit, att hela övningsskolan, innefattande alltså även dess flickskole- och folkskolelinjer, skall förenas med det nya östermalmsläroverket. Detta läroverk skulle organiseras dels såsom provårsanstalt med uppgift bland annat att tillgodose flickskolornas behov av provårsutbildade lärarkrafter, dels såsom övningsskola för statens skolköksseminarium, dels ock såsom provskola för ett blivande psykologisk-pedagogiskt institut. Utskottet får erinra, att frågan om en omläggning av lärarutbildningen för det högre skolväsendet sedan en tid tillbaka står på dagordningen och för närvarande är föremål för överväganden inom 1940 års skolutredning. Utskottet anser det därför icke lämpligt, att redan nu genom ett principbeslut med avseende å organisationen av det ifrågasatta östermalmsläroverket i viss mån binda statsmakterna vid deras prövning av lärarutbildningens blivande rationella ordnande. Med hänsyn härtill synes det utskottet, att en anknäytning av övningsskolan till ett blivande högre allmänt läroverk i närheten av gymnastiska centralinstitutet allenast bör givas formen av en tills vidare tillämpad försöksordning, varvid folkskolelinjen skulle utökas med en sjunde klass och flickskolelinjen utrustas med en praktisk linje.

I det föregående har utskottet givit sin anslutning till tanken på en viss utflyttning av läroverkslinjer från den inre staden till dess yttre delar. Denna fråga torde böra bli föremål för fortsatt uppmärksamhet, varvid jämväl bör undersökas, huruvida icke Bromma och Enskede tills vidare skulle anses tillräckligt tillgodosedda genom utflyttning allenast av vissa realskolelinjer. I samband härmed torde även, på sätt utskottet ovan antytt, övriga förorters behov böra beaktas. Därvid är det emellertid en öppen fråga, huruvida detta behov lämpligast bör tillgodoses genom läroverk utanför eller inom staden. Med vad utskottet sålunda anfört torde motionerna I: 251 och II: 359 få anses besvarade.

Kungl. Maj:t har vidare föreslagit, att högre allmänna läroverket för flickor på Södermalm skulle från och med budgetåret 1943/44 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, utrustas jämväl med femårig realskola. Utskottet har icke velat motsätta sig bifall till detta förslag under förutsättning att detsamma realiserar genom överflyttning av en realskolelinje från högre flickläroverket på Norrmalm. Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot uppställande av de av departementschefen angivna villkoren för en dylik omorganisation.

Utskottet får sålunda förorda, att riksdagen med biträdande av förslaget angående omorganisation av högre flickläroverket på Södermalm men med avslag å här avhandlade förslag i övrigt, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förnyad utredning i ämnet med beaktande av vad utskottet i det föregående anført.

V. Statens skolköksseminarium och hushållsskola.

Nuvarande förhållanden. Med högre lärarinneseminariet är för närvarande samorganiserat statens skolköksseminarium och hushållsskola.

Enligt av Kungl. Maj:t den 4 juni 1926 utfärdade bestämmelser rörande anstaltens styrelse och förvaltning omfattar läroanstalten följande kurser, nämligen

- 1) lärarinnekurs i huslig ekonomi (utbildningstid 3 terminer),
- 2) husmoderskurs (2 terminer),
- 3) kurs för utbildande av ekonomiföreståndarinnor vid större anstalter (2 terminer),
- 4) kurs för utbildande av hemföreståndarinnor (2 terminer).

Såsom övningsskola för skolköksundervisningen tjänstgör högre lärarinneseminariets övningsskola.

Varje år mottagas i lärarinnekursen 16, i ekonomiföreståndarinnekursen 14, i hemföreståndarinnekursen 24 och i husmoderskursen 32 elever; de båda sistnämnda kurserna äro delade på vardera två parallellavdelningar.

Utbildning av lärarinnor i hushållsgöromål äger rum antingen vid statens skolköksseminarium och hushållsskola eller vid någon av de privata läroanstalterna: Ateneums skolköksseminarium i Stockholm, fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala, Göteborgs skolköksseminarium och Fredrika Bremerförbundets lanthushållningsseminarium i Rimforsa. Samtliga privata läroanstalter åtnjuta understöd av staten. Godkänt avgångsbetyg från lärarinnekursen vid statens skolköksseminarium medför behörighet till anställning som lärarinna vid alla de undervisningsanstalter, där undervisning i hushållsgöromål eller huslig ekonomi förekommer.

Utbildningstiden är tre terminer vid lärarinnekursen vid statens skolköksseminarium och vid den speciella kursen för utbildning av skolkökslärarinnor vid fackskolan i Uppsala, två år vid de andra läroanstalterna.

Utbildningen av handarbetslärarinnor är för närvarande helt överlämnad åt privata — ehuru visserligen statsunderstödda — läroanstalter, nämligen föreningen Handarbetets vänner och Andrea Eneroths högre handarbetsseminarium i Stockholm, Maria Nordenfelts högre handarbetsseminarium i Göteborg och fackskolan i Uppsala. Vid de båda förstnämnda läroanstalterna är utbildningstiden tvåårig; vid fackskolan i Uppsala utbildas lärarinnor i huslig ekonomi och handarbete på fem terminer. Tillsammans utexamineras årligen vid dessa läroanstalter något mer än 50 handarbetslärarinnor, av vilka några också ha kompetens såsom skolkökslärarinnor.

Föreliggande förslag. I och med nedläggandet av högre lärarinneseminarier, vars övningsskola utgör övningsskola jämväl för statens skolköksseminarium, aktualiseras frågan om en omorganisation av sistnämnda seminarium. *Skolöverstyrelsen* har på grundval av ett av 1936 års lärarutbildnings-sakkunniga framlagt förslag utarbetat en plan för upprättande av ett statligt kombinerat skolköks- och handarbetsseminarium.

Det av överstyrelsen utarbetade förslaget innebär, att skolköksseminariet tillika med ett nyupprättat statligt handarbetsseminarium skulle ingå i en institution, benämnd statens skolköks- och handarbetsseminarium. Institutionens övningsskola skulle utgöras av den till lärarkursanstalt och försöksskola ombildade normalskolan. Utbildningstiden skulle omfatta fyra terminer såväl på skolköks- som på handarbetslinjen. Båda linjernas kurs skulle bygga på en obligatorisk ettårig husmoderskurs vid seminariet samt på ett av seminariet övervakat praktikantår. I husmoderskursen skulle årligen intagas 64 elever, fördelade på fyra avdelningar; av dessa elever skulle 48 kunna fortsätta vid lärarinnekurserna. Högst 8 platser vid varje kurs skulle reserveras för elever, som redan genomgått den andra linjens lärarinnekurs. Dessa skulle utexamineras efter tre terminer; de skulle således på tillsammans sju terminer kunna förvärva full kompetens i båda ämnena. Hem- och ekonomiföreståndarinnekurserna skulle vid den nya institutionen bibehållas i sin nuvarande omfattning. För vardera seminarielinjen skulle finnas en föreståndarinna; den ena skulle förordnas till föreståndare eller rektor för hela institutionen.

1940 års skolutredning har beträffande ifrågavarande spörsmål gjort följande sammanfattande uttalande:

det av 1936 års lärarutbildningssakkunniga utarbetade förslaget om en utbyggnad av seminariet till ett statens skolköks- och handarbetsseminarium bör, i den form detta förslag tillstyrkts av skolöverstyrelsen, så snart förhållandena det medgiva, förverkligas;

i avvaktan därpå bör statens skolköksseminarium omorganiseras så, att den ettåriga husmoderskursen från och med budgetåret 1943/44 får en vidgad undervisningsplan och göres till en obligatorisk förberedande kurs för den egentliga lärarinnekursen samt att denna senare kurs förlänges med en termin;

övningsundervisningen vid statens skolköksseminarium liksom senare även vid handarbetsseminariet bör från och med läsåret 1943/44 förläggas till den nyorganiserade statens normalskola;

skolköksseminariets lokalfråga bör skyndsamt ordnas genom anskaffande av provisoriska lokaler för den närmaste tiden, och statens skolköks- och handarbetsseminarium bör för framtiden förläggas till nya lokaler i närheten av statens normalskola.

Departementschefens yttrande. Departementschefen har för egen del anfört:

Undervisningen i hushållsgöromål och kvinnlig slöjd vid ungdomsskolorna har visserligen icke ännu nått det omfång och den stadga, som måste anses

önskvärd, men den befinner sig i stadig utveckling. Det torde också vara en tidsfråga på tämligen kort sikt, innan denna utveckling kommer att genom statliga åtgärder främjas och undervisning i dessa ämnen göras obligatorisk inom allt flera skolformer. Det framstår vid sådant förhållande såsom angeläget, att åtgärder i god tid vidtagas för att på ett ändamålsenligt sätt ordna utbildningen av lärarinnor i dessa övningsämnen. Det förslag i detta hänseende, som nu föreligger till övervägande, synes mig vara godtagbart. Ett nedläggande av statens skolköksseminarium och hushållsskola har icke från något håll satts i fråga. Det måste enligt min mening även betecknas såsom önskvärt, att ett statligt seminarium för utbildning av lärarinnor i kvinnlig slöjd upprättas; ett samordnande med statens skolköksseminarium ter sig därvid såsom naturligt. Jag är därför beredd att i princip tillstyrka, att statens skolköksseminarium och hushållsskola, så snart förhållandena det medgiva, omorganiseras till ett statens skolköks- och handarbetsseminarium i huvudsaklig överensstämmelse med det av skolutredningen och skolöverstyrelsen förordade förslaget. Tidpunkten för en sådan omorganisation torde emellertid få bli beroende på särskilt beslut framdeles, sedan lokalfrågan ordnats på ett tillfredsställande sätt. Jag instämmer beträffande lokalfrågan i skolutredningens uttalande, att denna fråga uppenbarligen får anses vara en statlig angelägenhet. Jag är även ense med skolutredningen därom, att statens skolköksseminarium efter högre lärarinneseminariums nedläggande lämpligen bör vara anknutet till den blivande »statens normal-skola». Seminariums lokaler böra därför förläggas i närheten av normalskolans. Jag förutsätter, att frågan om skolköks- och handarbetsseminariets lokalbehov blir föremål för närmare utredning.

Det är givet, att det av olika anledningar — icke minst de statsfinansiella svårigheterna — kan komma att dröja relativt lång tid, innan skolköks- och handarbetsseminariernas lokalfråga kan få sin definitiva lösning, även om, på sätt jag förordat, principbeslut nu fattas rörande deras organisation. Skolutredningen har förutsett, att ett dylikt uppskov icke torde kunna undvikas, och i avvaktan på en slutlig lösning förordat en provisorisk omorganisation av skolköksseminariet, innebärande en viss förstärkning från och med budgetåret 1943/44 av den nuvarande undervisningen. Jag finner i likhet med skolöverstyrelsen goda skäl tala för detta förslag, vilket jag tillstyrker.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot att vid tidpunkt, som framdeles bestämmes, upprättas ett statens skolköks- och handarbetsseminarium i huvudsaklig överensstämmelse med det av departementschefen förordade förslaget. Såsom departementschefen framhållit, torde detta seminarium lämpligen böra anknytas till det nya läroverk, som enligt utskottets ovan uttalade mening bör upprättas i närheten av gymnastiska centralinstitutets nya förlägningsplats. Utskottet tillstyrker även departementschefens förslag rörande provisorisk omorganisation av skolköksseminariet från och med budgetåret 1943/44.

Utskottet.

VI. Inrättande av ett psykologisk-pedagogiskt institut.

Departementschefen erinrar inledningsvis, att de senaste årtiondenas växande intresse för pedagogiska och psykologiska frågor och den starka utvecklingen på hithörande forskningsområden inom intresserade kretsar väckt till liv tanken på inrättande av en central institution, som skulle kunna stödja, samla, organisera och även, i den mån så vore av behovet påkallat, kritiskt granska de olika strävanden, som, ofta oberoende av varandra, framträdde på undervisningens och uppfostrans område, ävensom utgöra en anstalt för ett vetenskapligt forskningsarbete. Denna anstalt skulle genom sin verksamhet kunna skapa en på experimentell forskning byggd grund för pedagogiska frågors praktiska behandling och således direkt åstadkomma en anknytning mellan forskningsarbete och praktiskt pedagogisk verksamhet.

1936 års lärarutbildningssakkunniga ha föreslagit inrättandet av ett psykologisk-pedagogiskt institut, förlagt till Stockholm och anknytande å ena sidan till den år 1934 bildade »Föreningen för psykologisk-pedagogiska institutet», å andra sidan till skolöverstyrelsen ävensom till pedagogiska biblioteket och svenska skolmuseet. Denna nya organisation tänkes som ett enskilt institut med statsbidrag, arbetande på två avdelningar, en teoretiskt vetenskaplig och en praktisk.

I spetsen för institutet skulle stå en styrelse på 16 personer, bestående bland annat av landets fyra professorer i pedagogik. Institutets arbete skulle ledas av en direktor, vilken samtidigt skulle vara skolöverstyrelsens konsulent för lärarutbildning. Institutet skulle arbeta på två avdelningar, en vetenskaplig och en praktisk. Till institutet skulle knytas en vetenskaplig nämnd. En särskild försöksskola skulle upprättas.

Skolöverstyrelsen tillstyrkte i princip nämnda förslag men föreslog en väsentligt begränsad organisation av helt statlig karaktär.

1940 års skolutredning har föreslagit, att i samband med omorganiseringen av högre lärarinneseminariets övningsskola ett statligt psykologisk-pedagogiskt institut från och med budgetåret 1944/45 upprättas i huvudsaklig enlighet med skolöverstyrelsens förslag. De årliga kostnaderna för institutet beräknar skolutredningen till omkring 12,300 kronor. Härjämte beräknas erforderligt ett engångsanslag av 5,000 kronor till anskaffande av möbler m. m.

Skolutredningen har framhållit vikten av pedagogisk försöksverksamhet för att skolan icke skulle stelnas i en gång givna former; detta gällde skolans yttre former såväl som dess inre arbete. Utredningen anför vidare bland annat:

Tidigare har ofta framhållits, att de pedagogiska och organisatoriska initiativen företrädesvis framträtt inom enskilda skolor och att av detta skäl dessa borde särskilt uppmuntras till försöksverksamhet och stödjas i sina strävanden till pedagogisk nydaning. Det är emellertid uppenbart, att ju fullständigare förefintliga utbildningsbehov tillgodoses genom statliga och kommunala läroanstalter, dess trängre blir utrymmet för enskilda skolor. Dess angelägnare blir det då, att även inom de offentliga skolorna möjligheter öppnas till försöksverksamhet både av organisatorisk och av pedagogisk art.

Det får emellertid icke förbises, att åtskilliga pedagogiska uppslag av ena eller andra skälet icke komma att prövas eller ens lämpa sig för experiment inom det offentliga undervisningsväsendets ram. Och även med den relativa frihet, som för närvarande råder inom det statliga och kommunala skol-systemet, kan det icke bestridas, att nyskapande och initiativtagande krafter kunna ha lättare att göra sig gällande inom det enskilda undervisningsväsendets av traditioner och föreskrifter mindre bundna former.

Å andra sidan är det klart, att erfarenheterna från försök vid enskild läroanstalt minskas i värde för det övriga skolväsendet, i den mån den enskilda anstalten genom utpräglad särställning, exklusivt lärjungeurval o. d. avlägsnar sig från den allmänna skoltyp, för vars arbete försöksverksamheten avses ge ledning.

I denna riktning uttalar sig statsutskottet vid 1941 års riksdag, då det icke vill »avvisa tanken på att ett med statsbidrag understött privatläroverk tager denna verksamhet om hand. En förutsättning för att staten i en eller annan form medverkar härvidlag torde emellertid böra vara, att en dylik försöksskola erhåller en sådan ekonomisk bärkraft, att den kan hålla undervisningen på ett i alla avseenden tillfredsställande plan. Vidare bör en dylik skola icke hava någon exklusiv karaktär, utan i stort sett bygga på samma sociala underlag som landets övriga läroanstalter. Skolan torde härjämte i viss mån böra fylla en uppgift som pedagogisk studieanstalt.»

Beträffande frågan, huruvida den pedagogiska försöksverksamheten borde koncentreras till vissa enstaka skolor eller spridas över ett större antal, har skolutredningen anfört bland annat:

För vår del finna vi alldeles avgörande skäl tala för en mera spridd försöksverksamhet. Erfarenheten visar, att det är lika olämpligt att göra vissa läroanstalter till »provskolor» och där samla all möjlig försöksverksamhet som att förmäna initiativkraftiga lärare vid andra skolor att göra välmotiverade pedagogiska experiment. Skolororganisationen bör i stället möjliggöra försöksverksamhet vid skilda skolor och skolformer och i första hand vid statliga och kommunala skolor, som arbeta under fullt normala former. Då emellertid åtskilliga pedagogiska uppslag, som i och för sig äro väl värda att prövas, av praktiska skäl icke gärna kunna försökas vid dylika skolor och då vårt land alltjämt äger ett antal under relativt stor frihet arbetande men av det allmänna stödda privatskolor, synes det angeläget, att jämväl vid dylika enskilda läroanstalter försöksverksamhet kan komma till stånd under sådana former, att lärdomar även för andra skolor därav kunna vinnas.

Om den pedagogiska försöksverksamheten, såsom skolutredningen förut-satt, icke koncentrerades till en bestämd skola utan tillätes växa fram var-

helst förutsättningar finnes, framstode så mycket starkare behovet av ett centralt organ för ledning och övervakning av verksamheten.

De skäl, som från skilda håll anförts för upprättande av ett centralt pedagogisk-psykologiskt institut för systematiskt ordnad samverkan mellan teoretisk och praktisk pedagogik, väga tvivelsutan så tungt, framhåller skolutredningen sammanfattningsvis, att snara åtgärder för planens realiserande måste anses påkallade. Än tyngre väga dessa skäl, om den pedagogiska försöksverksamheten på här förordad sätt decentraliseras och sprides till skilda skolformer och orter. En yttre anledning att trots nu rådande statsfinansiella läge taga upp frågan till omedelbar lösning är given i och genom högre lärarinneseminariets förestående nedläggande och därav föranledd omorganisation av normalskolan jämte därmed följande förändringar inom Stockholms skolväsen.

I annat sammanhang har skolutredningen föreslagit, att normalskolan ombildas till en läroanstalt, omfattande folkskola, fullständigt läroverk och flickskola, och att till denna anstalt förläggas provårskurs. Om, yttrar skolutredningen, de nu lediga lärarbefattningarna vid normalskolan besättas med särskild hänsyn till dess uppgift som lärarutbildningsanstalt, så kommer den med sina olika skolformer, med sina värdefulla pedagogiska traditioner från högre lärarinneseminariet och med sitt rika pedagogiska bibliotek att erbjuda en bättre grundval för uppbyggande av ett pedagogiskt institut av ifrågavarande slag än någon annan svensk läroanstalt.

Om ett dylikt institut skall kunna komma till stånd under nu rådande förhållanden, synes det, framhåller skolutredningen vidare, emellertid nödvändigt, att organisationen tills vidare begränsas till det för närvarande angelägnaste. Vi vilja därför i det hela ansluta oss till skolöverstyrelsens förslag om ett psykologisk-pedagogiskt institut med delvis mera provisorisk organisation, arbetande på två avdelningar, en teoretiskt vetenskaplig och en praktisk.

Institutets ledning, anför skolutredningen, torde böra handhas av en styrelse på tio personer. Självskrivna ledamöter böra vara skolans rektor, tillika institutets direktor, de fyra professorerna i psykologi och pedagogik vid universiteten och högskolorna samt skolöverläkaren. De övriga fyra ledamöterna böra utses av Kungl. Maj:t, därav tre efter förslag av skolöverstyrelsen. Av dessa tre ledamöter bör en representera folkskolan, en läroverken och därmed jämförliga läroanstalter samt en yrkesundervisningen. Åtminstone en av dessa bör tillika vara medlem av skolöverstyrelsen. Den tionde ledamöten bör företräda den för uppfostran nitälskande allmänhetens intresse, enkannerligen föräldraintresset.

Den *vetenskapliga avdelningen* bör ha till främsta uppgift att på ett planmässigt och för svensk undervisning gagneligt sätt främja och leda psykologisk-pedagogisk forskning inom landet.

För den *vetenskapliga avdelningen* skulle egentligen krävas ett psykologisk-pedagogiskt laboratorium med en professor som ledare och åtminstone någon assistent som biträdande lärare. Då en dylik institution under nuvarande förhållanden icke lär kunna komma till stånd, synes den

enda framkomliga vägen vara att utnyttja de möjligheter, som erbjuda sig vid universitet och högskolor och särskilt vid Stockholms högskola, vars framväxande pedagogiska institut och rikhaltiga pedagogiska bibliotek bereda huvudstadens talrika lärare och läraraspiranter goda möjligheter till vetenskaplig forskning och experimentellt arbete på området.

Om det vetenskapliga arbetet alltså tills vidare måste hänvisas till de pedagogiska institutionerna vid universitet och högskolor, torde det dock kunna i viss mån samordnas, planmässigt ledas och fördelas genom en organiserad samverkan mellan institutets direktor och de fyra professorerna i psykologi och pedagogik. För detta ändamål synes ungefär på det sätt som lärarutbildningssakkunniga föreslagit böra bildas en *vetenskaplig nämnd*, bestående av institutets direktor, de fyra professorerna i psykologi och pedagogik samt skolöverläkaren.

Den *praktiska avdelningen* har till uppgift att, på sätt lärarutbildningssakkunniga föreslagit, inom skilda skolformer bereda praktisk möjlighet för vetenskapliga undersökningar, föreslå pedagogiska försök och följa den pedagogiska försöksverksamheten i landet samt anordna kurser av olika slag.

Avdelningen synes böra förestås av institutets direktor i samråd särskilt med företrädarna för de olika skolformerna samt skolöverläkaren. Då direktorn tillika är rektor för provårsläroverket, måste han för att kunna ägna tid och kraft åt institutets angelägenheter dels ha en mycket begränsad undervisningsskyldighet, dels för institutets expeditionella göromål förfoga över en särskild sekreterare med pedagogisk kompetens samt skrivbiträdeshjälp i erforderlig utsträckning.

Skolöverstyrelsen har icke funnit anledning att påyrka någon ändring i skolutredningens förslag utan har anslutit sig till detta.

Överstyrelsen framhåller, att överstyrelsen i sitt yttrande över lärarutbildningssakkunnigas förslag avsett, att pedagogisk försöksverksamhet skulle koncentreras i främsta rummet till det psykologisk-pedagogiska institutets försöksskola, och anslutit sig till ett förslag, att vissa av lärartjänsterna skulle göras rörliga, så att de kunde uppehållas av lärare från annan skola, vilka vid institutet önskade genomföra vissa försök. Skolutredningen åter menade, att försöksverksamhet icke borde koncentreras till institutet utan förekomma i icke oväsentlig utsträckning även i andra skolor och att därför några rörliga lärartjänster icke borde inrättas vid institutets försöksskola.

Överstyrelsen hade inga väsentliga invändningar mot skolutredningens förslag på denna punkt. Även enligt överstyrelsens förslag vore försöksverksamhet icke utesluten vid andra skolor. Överstyrelsen ansåge fortfarande, att mer omfattande försök lämpligen borde förläggas till institutets försöksskola. Hinder härför syntes ej heller möta, om skolutredningens förslag realiserades. Därest försöksverksamhet möjliggjordes vid andra läroanstalter i större omfattning än vad överstyrelsen hade tänkt sig, torde behovet av rörliga lärarbefattningar vid försöksskolan minska. Såvitt överstyrelsen kunde finna, torde skolutredningens förslag icke omöjliggöra, att en lärare vid annan skola tillfälligtvis tjänstgjorde vid institutets försöksskola, om ett mer ingående försök skulle utföras. Han komme då att tjänstgöra som lärare över stat vid skolan. Överstyrelsen funne det lämpligt, att han utan större svårigheter bereddes dylik tjänstgöring. Givetvis borde han då i lönehänseende betraktas, som om hans befattning vore förlagd till Stockholm.

Statskontoret har avstyrkt bifall till skolutredningens ifrågavarande förslag.

Departementschefen har för egen del anfört:

Skolutredningens förslag beträffande ett psykologisk-pedagogiskt institut går ut på, att ett sådant institut skulle inrättas först från och med budgetåret 1944/45. Det kunde därför synas obehövt att redan nu upptaga detta spörsmål till närmare behandling. Att jag likväl gjort så, har sin grund däri, att det synes vara av vikt att redan nu få ett principiellt avgörande till stånd beträffande denna fråga med hänsyn till dess sammanhang med den föreslagna nya normalskolan i Stockholm och dennas organisation.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, är frågan om inrättande av ett psykologisk-pedagogiskt institut icke ny. Det har sedan länge inom fackkretsar varit ett önskemål, att ett sådant institut skulle komma till stånd, och fackopinionen synes numera enhälligt vara av den uppfattningen, att ett psykologisk-pedagogiskt institut skulle komma att fylla en betydelsefull uppgift i undervisningens tjänst och att snara åtgärder äro av nöden för planens realiserande. 1936 års lärarutbildningssakkunniga togo upp spörsmålet till debatt och framlade ett förslag i ämnet, vilket dock — ehuru den grundläggande tanken synes ha vunnit en i stort sett allmän anslutning — blev föremål för kritik. Ett modifierat förslag framlades av skolöverstyrelsen i dess på nyåret 1940 till ecklesiastikdepartementet inkomna utlåtande över de sakkunnigas betänkande. Skolutredningen har i sitt nu föreliggande yttrande anknutit till överstyrelsens modifierade förslag.

Skolutredningen har till en början framhållit vikten av att undervisningen icke stagnerar i en gång givna former och har genom en rad exempel från skilda tider påvisat, hurusom den inom skilda skolformer bedrivna pedagogiska försöksverksamheten mäktigt bidragit till undervisningsväsendets utveckling. Jag vill för egen del livligt instämma i skolutredningens uttalanden rörande den pedagogiska försöksverksamhetens betydelse för främjandet av framåtskridande inom skolväsendets område icke blott när det gäller utprovandet av nya skoltyper utan även och icke minst i fråga om skolans inre arbetsmetoder. Jag ger även min anslutning till uppfattningen, att de pedagogiska försöken icke böra alltför mycket koncentreras till enstaka skolor utan i största utsträckning spridas ut över skilda skolor och skolformer. Jag är dock ense med skolöverstyrelsen därom, att mera omfattande försök lämpligen böra förläggas till skolor, som särskilt äro ägnade att utgöra grundval härför. Det är bland annat med tanke härpå jag i det föregående förordat en organisation för det nya Östermalmsläroverket, som i viss mån avviker från det normala för högre allmänna läroverk, i det att den i sig innesluter jämväl folkskole- och flickskolelinjer.

Om sålunda en livaktig pedagogisk försöksverksamhet är oundgänglig för att hindra en stagnation inom undervisningsväsendet, synes det mig emellertid även i hög grad önskvärt att få till stånd ett centralt organ, som kan leda, övervaka och samordna pågående försök och även ge nya uppslag och impulser på ifrågavarande område. Ett sådant centralt organ bör äga förankring icke blott inom den praktiska pedagogiken utan även på den pedagogiska vetenskapens och forskningens område. Dess huvuduppgift bör vara att få till stånd och främja en systematisk samverkan mellan teoretisk och praktisk pedagogik. Det förslag om tillskapande av ett sådant centralorgan, som nu framlagts, synes i huvudsak kunna godtagas. Det psykologisk-peda-

gogiska institut, som i enlighet med detta förslag skulle upprättas, har givits en i viss mån provisorisk karaktär, vilket synes mig innebära en fördel. Det måste nämligen vara av vikt, att organisationen icke från början gives en alltför fast utformning, som kan försvåra önskvärda förändringar och utvidgningar i en framtid, sedan närmare erfarenhet vunnits. Kostnaderna för det nya institutet kunna härigenom även hållas inom rimliga gränser.

Detaljerna i institutets organisation, såsom angående styrelsens och de olika avdelningarnas sammansättning, är jag icke för närvarande beredd att närmare ingå på. Såsom jag nyss antytt, torde huvuddragen i organisationen dock böra givas den av skolutredningen föreslagna utformningen. Institutet bör sålunda enligt min mening anknytas till den av mig i det föregående förordade »statens normalskola» på i huvudsak det sätt, som av skolutredningen tillstyrkts. Institutet bör vidare vara organiserat på två avdelningar, en teoretiskt vetenskaplig och en praktisk. Den förstnämnda avdelningen bör ha till främsta uppgift att främja och leda psykologisk-pedagogisk forskning inom landet, medan den praktiska avdelningen bör inom skilda skolformer bereda möjlighet för vetenskapliga undersökningar, föreslå försök och följa den pedagogiska försöksverksamheten i landet samt anordna kurser av olika slag.

Det är icke min avsikt att hemställa, att riksdagen nu förelägges formligt förslag om upprättande vid en viss tidpunkt av ett psykologisk-pedagogiskt institut i enlighet med skolutredningens förslag. Såsom inledningsvis framhållits, är det dock av vikt att nu få ett principiellt avgörande i frågan tillstånd. Detta torde lämpligen böra ske på det sättet, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att förklara sig icke ha något att erinra mot att vid tidpunkt, som framdeles bestämmes, inrättas ett psykologisk-pedagogiskt institut i huvudsak i enlighet med vad jag i det föregående anfört. Tidpunkten för inrättandet av institutet och dess närmare utformning ävensom anvisandet av för dess verksamhet erforderliga medel blir vid bifall härtill beroende av särskilt riksdagsbeslut framdeles.

I samband med upprättandet framdeles av ett psykologisk-pedagogiskt institut torde även frågan om pedagogiska bibliotekets framtida ställning böra lösas. Detta bibliotek, vilket nu är förlagt till skolöverstyrelsens lokaler, bör enligt min mening lämpligen i en eller annan form anknytas till ifrågasvarande institut. Jag förutsätter, att skolöverstyrelsen har sin uppmärksamhet riktad på detta spörsmål och efter närmare utredning till Kungl. Maj:t inkommer med förslag i ämnet.

Utskottet delar departementschefens uppfattning om att en livaktig pedagogisk försöksverksamhet är nödvändig för främjande av ett framåtskridande inom skolväsendets område. Mera omfattande pedagogiska försök torde, på sätt departementschefen framhållit, böra förläggas till därför särskilt ägnade läroanstalter. Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot att det nya läroverk, som enligt utskottets i det föregående uttalade mening bör upprättas på Östermalm, organiseras med särskild tanke på att framdeles i viss utsträckning kunna bilda en grundval för dylika pedagogiska försök.

Utskottet hyser den meningen, att av statsmakterna främjad pedagogisk försöksverksamhet bör bedrivas efter strängt vetenskapliga linjer. Genom

Utskottet.

upprättandet av ett psykologisk-pedagogiskt institut med huvuduppgift att främja en systematisk samverkan mellan teoretisk och praktisk pedagogik kan detta syfte tillgodoses. Ett dylikt institut torde även kunna tjänstgöra såsom centralt organ för ledande, övervakande och samordnande av pågående pedagogisk försöksverksamhet.

Liksom departementschefen anser utskottet emellertid, att tidpunkten för inrättande av institutet och dess närmare utformning ävensom anvisande av härför erforderliga medel bör bliva beroende av särskilt riksdagsbeslut framdeles. Vid sådant förhållande har utskottet icke funnit erforderligt att, i enlighet med departementschefens förslag, nu fatta ett i viss mån för framtiden bindande beslut rörande institutets organisation.

VII. Anslagsberäkningar.

a) Högre lärarinneseminariet.

Departementschefen har beräknat de för högre lärarinneseminariets verksamhet under nästa budgetår erforderliga anslagsmedlen till 350,300 kronor för avlöningar, 42,300 kronor för omkostnader och 1,200 kronor för stipendier.

Utskottet.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot departementschefens beräkning av anslagen för nästa budgetår till högre lärarinneseminariets verksamhet.

b) Högländsskolan.

Kungl. Maj:t har, som nämnts, äskat ett anslag av 30,000 kronor såsom bidrag till Högländsskolan i Stockholm för nästa budgetår. Beträffande denna fråga inhämtas av propositionen bland annat:

I 1941 års statsverksproposition (sid. 213 ff.) äskades ett anslag av 5,000 kronor till Högländsskolan. Vid sin anmälan av ärendet anförde departementschefen bland annat, att skolan representerade ett värdefullt inslag i vårt skolväsen och att den fyllde ett verkligt behov i den trakt, där den vore belägen. Under nuvarande brydsamma statsfinansiella förhållanden kunde departementschefen dock icke tillstyrka högre statsbidrag än 5,000 kronor. I sammanhang med denna fråga avstyrkte departementschefen fortsatt statsbidrag till Olofskolan i Stockholm, vilken för budgetåret 1940/41 erhållit ett anslag av 10,000 kronor.

Statsutskottet avstyrkte Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet anförde därvid följande:

Utskottet får till en början framhålla, att det enligt utskottets mening synes fullt befogat att inom vårt skolväsens ram beredes rum för en peda-

gogisk försöksverksamhet, vilken arbetar efter i viss mån andra linjer och former än de allmänna läroverken, de kommunala mellanskolorna och de kommunala flickskolorna. Mest önskvärt vore om en dylik verksamhet dreves under statlig eller kommunal ledning. Skulle detta emellertid av olika skäl — främst ekonomiska — icke låta sig göra, vill utskottet icke avvisa tanken på att ett med statsbidrag understött privatläroverk tager denna verksamhet om hand. En förutsättning för att staten i en eller annan form medverkar härvidlag torde emellertid böra vara, att en dylik försöksskola erhåller en sådan ekonomisk bärkraft att den kan hålla undervisningen på ett i alla avseenden tillfredsställande plan. Vidare bör en dylik skola icke hava någon exklusiv karaktär, utan i stort sett bygga på samma sociala underlag, som landets övriga läroanstalter. Skolan torde härjämte i viss mån böra fylla en uppgift som pedagogisk studieanstalt. Utskottet anser förevarande fråga vara av den betydelsefulla art, att det synes utskottet önskvärt att 1940 års skolutredning till grundligt och allsidigt bedömande upptager ärendet i hela dess vidd.

Utskottet finner sig icke berett att innan spörsmålet sålunda blivit ingående utrett tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag om beviljande av ett belopp av 5,000 kronor för understödjande av Höglandsskolans verksamhet. Den i ärendet förebragta utredningen har icke övertygat utskottet om att Höglandsskolan genom tillerkännande åt densamma av nämnda bidrag skulle få de ekonomiska och pedagogiska förutsättningarna för att bli en försöksskola av det slag utskottet finner önskvärd. De erfarenheter, som vunnits beträffande Olofskolan, torde icke tala för att den hittills från statsmakternas sida bedrivna understödslinjen är den riktiga. Utskottet ställer sig alltså avvisande till Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag och kan ej heller tillstyrka bifall till det i motionen I: 143 framställda yrkandet om beviljande av anslag till Olofskolan för nästkommande budgetår.

I en vid statsutskottets utlåtande fogad *reservation* hemställdes, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Första kammaren antog det förslag, som innefattades i reservationen, medan andra kammaren biföll utskottets hemställan. Vid gemensam votering beslöt *riksdagen* (skrivelse 1941: 193) att icke bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Stiftelsen hemställde därefter om ett anslag av lotterimedel å 25,000 kronor, avsett att säkra skolans verksamhet under läsåret 1941/42.

1940 års skolutredning tillstyrkte denna framställning i ett den 21 november 1941 avgivet yttrande. Skolutredningen anförde:

I pedagogiskt hänseende har Höglandsskolan försöksvis realiserat tanken att även för gossar pröva en till normalskolekompetens förande linje. Detta försök är ur flera synpunkter beaktansvärt. Vad som här prövas kan betecknas som en även för gossar avpassad, förlängd och i vissa ämnen fördjupad, men examensfri realskolutbildning, en skolform, som hittills icke blivit prövad i vårt land.

Utöver försöket med en till normalskolekompetens förande linje för gossar har Höglandsskolan även praktiserat vissa friare arbetsformer, främst åsyftande en stark individualisering av undervisningen. Att skolans verksamhet

letts på ett förtjänstfullt sätt framginge av det i väsentliga hänseenden erkännande omdöme, som avgivits på grundval av en av skolöverstyrelsen under vårterminen 1940 verkställd inspektion. Vid besök, som flertalet av utredningens ledamöter avlagt vid läroanstalten, hade också vunnits ett gynnsamt intryck av verksamheten.

Enligt vår uppfattning är det av största betydelse, att det inom landets undervisningsväsen gives plats och möjligheter för en icke alltför begränsad försöksverksamhet. I likhet med vad statsutskottet vid 1941 års riksdag uttalade vid behandlingen av frågan om statsbidrag till bland andra Höglandsskolan, anse vi, att även med statsbidrag understödda privatläroverk böra under vissa förutsättningar kunna taga försöksverksamhet om hand.

Då Höglandsskolans försöksverksamhet synes vara av värde för den allmänna skolorganisationen och då skolan under läsåret 1941/42 synes vara beroende av att det sökta anslaget erhålles samt då av skolan väckt fråga om dess anslagsförhållanden efter läsåret 1941/42 kommer att bli föremål för vederbörlig prövning, få vi tillstyrka stiftelsens hemställan om ett bidrag av lotterimedel på 25,000 kronor för läsåret 1941/42.

För nästa budgetår har *stiftelsen Höglandsskolan* hemställt om ett statsanslag av 37,000 kronor och har därvid anfört bland annat:

Därest skolan icke efter utgången av läsåret 1941/42 skulle kunna påräkna ett effektivt stöd från det allmännas sida, ser direktionen icke någon annan utväg än att vidtaga åtgärder för verksamhetens avveckling. Detta blir så mycket nödvändigare, som det årliga bidrag till driften på 11,000 kronor, som skolan hittills haft förmånen att från privat håll åtnjuta, icke garanterats längre än till och med läsåret 1941/42. Direktionen anser sig icke kunna taga på sitt ansvar att fortsätta skolans verksamhet under sådana villkor, att årliga stora förluster mycket snart skulle komma att göra skolans ekonomiska och pedagogiska ställning ohållbar. Icke heller vill direktionen tillgripa utvägen att mera väsentligt höja terminsavgifterna, då skolan därigenom skulle erhålla den exklusiva karaktär, som även efter direktionens mening skulle förringa värdet av den pedagogiska försöksverksamheten vid skolan.

Skolöverstyrelsen har tillstyrkt anslag till Höglandsskolan med skäligt belopp.

Departementschefen har för egen del anfört:

Då jag i fjol tillstyrkte anvisande av statsbidrag till Höglandsskolan, skedde detta huvudsakligen av två skäl. Dels ansåg jag den pedagogiska försöksverksamhet, som bedrivs vid denna skola, vara av den värdefulla art, att den motiverade ett statsunderstöd, och dels fann jag det ligga i statsmakternas intresse att genom ekonomiskt bidrag stödja en skola, som genom sitt läge inom Bromma kunde i någon mån hejda den kraftigt stigande elevtillströmningen till det högre allmänna läroverket därstädes. Den utredning, som under det gångna året framlagts, har ytterligare stärkt mig i min uppfattning om angelägenheten av att statsmakterna ekonomiskt understödja Höglandsskolan.

I det föregående har jag redogjort för vad 1940 års skolutredning anfört rörande den pedagogiska försöksverksamheten och dess betydelse för undervisningsväsendets framåtskridande. Skolutredningen har bland annat fram-

hållit, att den pedagogiska försöksverksamheten för att kunna på ändamålsenligaste sätt nå sitt mål icke bör helt koncentreras till en eller flera enstaka läroanstalter, och understrukit angelägenheten av att även vid de under relativt stor frihet arbetande enskilda läroanstalterna försöksverksamhet kan komma till stånd under sådana former, att lärdomar även för andra skolor därav kunna vinnas. Det måste även enligt min mening betraktas såsom lyckligt, om ett icke alltför begränsat antal skolor sätts i tillfälle att under betryggande former anställa pedagogiska försök av erkänt värde. Då den vid Höglandsskolan pågående försöksverksamheten otvivelaktigt måste betecknas såsom värdefull och då undervisningen vitsordats såsom stående på ett högt plan och bedriven under gynnsamma yttre betingelser — bortsett från rent ekonomiska — synas goda skäl ur nu ifrågavarande synpunkter tala för anvisande av ett icke alltför knappt tillmätt statsunderstöd.

Jag har redan nämnt, att Höglandsskolans existens även medför en välbehörlig minskning av elevtillströmningen till Brommaläroverket. Detta läroverk är landets största. Elevtillströmningen tenderar att alltjämt öka. Antalet inträdessökande till klass 1⁵ höstterminen 1942 uppgår till icke mindre än 359, vilket innebär en ökning med ett 90-tal i jämförelse med motsvarande antal förra året. Jag har också med hänsyn till den betydande bristen på elevplatser i Bromma tillstyrkt upprättande från och med budgetåret 1943/44 av ett nytt läroverk därstädes. Härigenom skulle en betydande avlastning från det nuvarande Brommaläroverket ske. Icke desto mindre torde alltjämt komma att inom Bromma förefinnas en icke oväsentlig platsbrist. Höglandsskolans avledande betydelse torde sålunda om än i minskad grad komma att kvarstå. I vart fall synes det sagda utgöra ett starkt skäl att genom statsbidrag ge skolan möjlighet att fortsätta sin verksamhet intill dess det nya statsläroverket upprättats.

Av den föreliggande framställningen framgår, att Höglandsskolans ekonomiska ställning är så prekär, att dess fortsatta bestånd är beroende av tillskott från annat håll än dess egna tillgångar. Då jag på anförda skäl finner det vara ett statsintresse, att skolan icke nödgas nedlägga sin verksamhet, har jag ansett mig böra ånyo förorda, att statsbidrag till skolan äskas av riksdagen. Under hänvisning till statsutskottets i det föregående återgivna uttalande rörande nödvändigheten av att en skola av ifrågavarande slag besitter tillräcklig ekonomisk bärkraft, vill jag förorda, att statsbidraget icke utmättes för knappt. Jag har inhämtat, att verksamheten under innevarande läsår — trots det av lotterimedel beviljade understödet av 15,000 kronor — beräknas uppvisa ett underskott på 15,000 kronor. Ehuru för nästa budgetår ett underskott på icke mindre än 37,000 kronor beräknats uppstå, ser jag mig dock av statsfinansiella skäl icke i stånd att förorda, att högre belopp än 30,000 kronor beviljas såsom anslag åt skolan för nästa budgetår.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår uttalade utskottet vid fjolårets riksdag, att därest en pedagogisk försöksverksamhet av olika skäl — främst ekonomiska — icke läte sig göra att driva under statlig eller kommunal ledning ville utskottet icke avvisa tanken på att ett med statsbidrag understött privatläroverk toge denna verksamhet om hand. En förutsättning för att staten i en eller annan form skulle medverka härvidlag syntes emellertid böra vara, att en dylik försöksskola erhöle en sådan ekonomisk bärkraft att den kunde hålla undervisningen på ett i alla avseenden till-

Utskottet.

fredsställande plan. Den nu förebragta utredningen angående Högländsskolan har övertygat utskottet om att skolan genom den vid densamma bedrivna försöksverksamheten representerar ett sådant inslag i vårt skolväsen att ett statsunderstöd här kan få anses vara motiverat. I sådant hänseende har departementschefen föreslagit ett statsbidrag för nästa budgetår av 30,000 kronor. Utskottet har icke velat motsätta sig att ett belopp av denna storleksordning anvisas av riksdagen.

VIII. Hemställen.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag,

1. besluta, att högre lärarinneseminariet skall nedläggas med utgången av budgetåret 1942/43;

2. i skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa förnyad utredning angående omorganisation av vissa läroverk i Stockholm med beaktande av vad utskottet i det föregående anfört;

3. besluta, att vid högre allmänna läroverket för flickor på Södermalm i Stockholm skall från och med budgetåret 1943/44 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, successivt upprättas en femårig realskola vid sidan av den nuvarande fyraåriga, under förutsättning att Stockholms stad förpliktar sig att, så vitt angår den femåriga realskolan, tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, samt, såvitt angår ifrågavarande läroverk i dess helhet, bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal;

4. besluta, att vid tidpunkt, som framdeles bestämmes, skall i huvudsaklig överensstämmelse med det förslag, departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 24 april 1942 förordat, upprättas ett statens skolköks- och handarbetsseminarium samt att statens skolköksseminarium i avbidan härpå skall från och med budgetåret 1943/44 vara provisoriskt organiserat i huvudsak på det sätt, departementschefen i nämnda statsrådsprotokoll angivit;

5. godkänna följande avlöningsstat för högre lärarinneseminariet, att tillämpas tills vidare under budgetåret 1942/43:

Avlöningsstat.

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	kronor 175,400
2. Arvoden och särskilda ersättningar, be- stämda av Kungl. Maj:t	» 7,250
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie per- sonal	» 131,200
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	» 36,450
	<hr/>
	Summa kronor 350,300;

6. till *Högre lärarinneseminariet*: *Avlöningar* för budget-
året 1942/43 under åttonde huvudtiteln anvisa ett för-
slagsanslag av 350,300 kronor;

7. till *Högre lärarinneseminariet*: *Omkostnader* för bud-
getåret 1942/43 under åttonde huvudtiteln anvisa ett för-
slagsanslag av 42,300 kronor;

8. till *Högre lärarinneseminariet*: *Stipendier* för budget-
året 1942/43 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag
av 1,200 kronor;

9. till *Privatläroverk*: *Bidrag till Högländsskolan i*
Stockholm för budgetåret 1942/43 under åttonde huvud-
titeln anvisa ett anslag av 30,000 kronor;

B. att motionerna I: 251 och II: 359 må anses besvarade
med vad utskottet i det föregående anförts.

Stockholm den 12 juni 1942.

På statsutskottets vägnar.

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Pauli, Torsten Ström*
Bernhard Nilsson, Heidning, Bäcklund, Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Ekströmer, Persson i
Skabersjö och *Emil Petersson*; samt

från andra kammaren: herrar *Jonsson* i *Eskilstuna*, *Eriksson* i *Stockholm*, *Svensson* i *Grön-*
vik, *Andersson* i *Prästbol*, *Persson* i *Falla*, *Hansson* i *Rubbestad*, *Persson* i *Tidaholm*, *Holmdahl*,
Åqvist, *Wallentheim*, fru *Alvén* och herr *Åkerström*.

Reservationer:

1:o) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Pauli, Bernhard Nilsson, Ekströmer, Emil Petersson, Eriksson* i Stockholm, *Persson* i Falla, *Holmdahl* och *Åqvist*, vilka ansett,

dels att utskottets yttrande (sid. 30) under rubriken »Omorganisation av högre lärarinneseminariets övningsskola. Sambandet med läroverksorganisationen i Stockholm» bort hava följande lydelse:

»Utskottet är ense med departementschefen därom, att frågan, huruvida högre lärarinneseminariets övningsskola i någon form bör bestå även efter seminariets nedläggande, bör bedömas i samband med en omprövning av Stockholms läroverksorganisation, vari övningsskolan nu ingår såsom ett led. En dylik omprövning är för närvarande av olika anledningar påkallad. Sålunda är nya elementarskolan i trängande behov av nya lokaler, och gymnastiska centralinstitutet, efter dess förflyttning till Stadionhöjden, i behov av en närbelägen övningsskola. Vidare är det ofrånkomligt att bereda Bromma läroverk med dess 41 avdelningar och 1,275 elever en avlastning samt önskvärt att förse ungdomen i Stockholms södra förstäder med förbättrade möjligheter till högre studier. Det av departementschefen framlagda förslaget har tagit sikte på att ernå en lösning av samtliga ovannämnda skolorganisatoriska problem samt tillika genom vidtagande av en rationellare fördelning av de nu förefintliga olika linjerna vid stockholmsläroverken söka åstadkomma en ändamålsenligare och rättvisare fördelning mellan de olika stadsdelarna av till buds stående elevplatser vid läroverken. I sistnämnda syfte innebär departementschefens förslag en utflyttning av vissa läroverkslinjer från stadens inre delar till dess ytterområden, betingad av den pågående starka befolkningsförskjutningen i denna riktning. Departementschefens förslag åsyftar icke någon utvidgning av läroverksorganisationen i huvudstaden; ett realiserande av detsamma har beräknats medföra en merkostnad av allenast 12,000 kronor. Utskottet har för sin del funnit departementschefens ifrågavarande på ingående utredningar baserade förslag i stort sett ägnat att på ett ur organisatoriska synpunkter lyckligt sätt tillgodose de olika behov, som med avseende å skolorganisationen i Stockholm göra sig gällande. Utskottet delar den av statskontoret i dess i förevarande ärende avgivna yttrande uttalade meningen, att en överflyttning inom Stockholm av utbildningslinjer från ett läroverk till ett annat eller till nya undervisningsanstalter icke kan föranleda principiella erinringar från statsmakternas sida. Utskottet vill även framhålla, att ett genomförande av den av departementschefen förordade organisationsplanen för stockholmsläroverken icke enligt vad i ärendet blivit upplyst prejudicerar de undersökningar, som i övrigt bedrivs inom 1940 års skolutredning rörande skolväsendets organisation. Utskottet tillstyrker alltså, att nya elementarskolan i dess nuvarande form nedlägges samt att nya samläroverk upprättas på Östermalm, i Bromma och i Enskede.

I motionerna I: 251 och II: 359 har framhållits behovet av att de utanför Stockholm belägna nordvästra förorterna tillgodoses med ett högre allmänt läroverk. Utskottet får framhålla, att skäl visserligen föreligga för upprättandet för nämnda förorters del av en dylik läroanstalt, men att detta spörsmål synes kunna lösas oberoende av den för stockholmsläroverken nu aktuella organisationsfrågan. Utskottet får även hänvisa till, att departementschefen ställt i utsikt en utredning rörande ifrågavarande förorters högre skolproblem. Med vad sålunda anförts torde berörda motioner få anses besvarade.

Vad angår detaljerna i departementschefens förslag har utskottet icke funnit anledning till erinran mot den föreslagna organisationen för de nya läroverken i Bromma och i Enskede. Beträffande högre lärarinneseminariets övningsskola har departementschefen föreslagit, att denna läroanstalt i dess helhet, alltså även innefattande skolans flickskole- och folkskolelinjer, anslutes till det nya östermalmsläroverket, vilket skulle organiseras som dels en provårsanstalt med uppgift bland annat att tillgodose flickskolornas behov av provårsutbildade lärarkrafter, dels en övningsskola för statens skolköksseminarium, dels ock en provskola för ett blivande psykologisk-pedagogiskt institut. För att läroverket skall kunna fylla samtliga ifrågavarande uppgifter synes det erforderligt, att ovannämnda flickskole- och folkskolelinjer tillföras läroanstalten. Avsett är att folkskolelinjen utbygges med en sjunde klass och flickskolelinjen utrustas med en praktisk linje. Utskottet, som icke velat motsätta sig att läroverket uppbygges på sålunda angivet sätt, får dock framhålla, att, innan närmare erfarenhet vunnits rörande organisationens ändamålsenlighet, densamma måste tills vidare betraktas såsom en försöksanordning.

Departementschefens förslag om utbyggande av högre flickläroverket på Södermalm med femårig realskola anser utskottet sig böra tillstyrka och har icke funnit något att erinra mot uppställande av de av departementschefen angivna villkoren för en dylik omorganisation.

Utskottet biträder departementschefens förslag att här ifrågavarande omorganisation av stockholmsläroverken successivt genomföres från och med den 1 juli 1943 eller vid den senare tidpunkt, som Kungl. Maj:t bestämmer. Det synes såsom departementschefen framhållit emellertid på grund av krisläget kunna bliva nödvändigt att uppskjuta vissa organisatoriska förändringar till en något senare tidpunkt och att även i övrigt vidtaga provisoriska anordningar under en övergångstid.

Vad departementschefen i övrigt under förevarande avdelning anført och föreslagit har icke givit utskottet anledning till erinran eller yttrande»;

dels ock att utskottets hemställan bort erhålla följande lydelse:

»A. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag,

1. besluta, att — — — budgetåret 1942/43;

2. besluta, att nya elementarskolan i Stockholm skall nedläggas samt att i Stockholm i stället skola upprättas tre nya läroverk, nämligen

dels på Östermalm ett högre allmänt läroverk med sjuårig folkskola, sjuårig flickskola med teoretisk och praktisk linje, fyra- och femårig realskola samt fyraårigt latin- och tre- och fyraårigt realgymnasium, samtliga linjer utom flickskolans avsedda för såväl gossar som flickor,

dels i Bromma ett högre samläroverk med femårig realskola samt fyraåriga latin- och realgymnasier,

dels ock i Enskede ett högre samläroverk med fyra- och femårig realskola samt fyraåriga latin- och realgymnasier,

skolande ifrågavarande organisationsändringar ske successivt från och med budgetåret 1943/44 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, allt under villkor att Stockholms stad i fråga om de nyorganiserade läroanstalterna åtager sig ej mindre att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande konstant ersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal, än även att bidra till bestridande av de utgifter, som åvila biblioteks- och materielkassorna samt ljus- och vedkassorna, med ett engångsanslag under första året av läroanstalternas verksamhet av tillhoppa 28,000 kronor med den fördelning mellan läroanstalterna, som Kungl. Maj:t bestämmer;

3. besluta, att — — — 30,000 kronor;

B. att motionerna — — — föregående anförts;

2:o) av herr *Oscar Olsson*, som med instämmande i övrigt i vad utskottet föreslagit ansett, att i utskottets yttrande under rubriken »Omorganisation av högre lärarinneseinariets övningsskola. Sambandet med läroverksorganisationen i Stockholm» bort i det stycke, som börjar med orden »I det föregående» och slutar med orden »få anses besvarade», efter orden »vissa realskolelinjer» införas en mening av följande lydelse:

»Därvid bör möjlighet att ombilda några av dessa till praktiska realskolelinjer prövas, eventuellt deras ersättande med praktiska realskolor övervägas.»